

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO
GOSPODARSKI RAZVOJ KRALJEVINE NEPAL**

Ljubljana, september 2002

MATJAŽ ŠUŠTERŠIČ

IZJAVA

Študent _____ izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom

_____, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ .

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1. PREDSTAVITEV NEPALA	2
2. ZGODOVINSKI PREGLED	4
2.1. Zgodovinski pregled do dinastije Rana	4
2.2. Vladavina dinastije Rana	5
2.3. Obdobje po letu 1951	5
2.3.1. Pojav demokracije	5
2.3.2. Pančajat	6
2.3.3. Prelomno leto 1990	7
3. OCENA DRUŽBENOEKONOMSKEGA POLOŽAJA	8
3.1. Ključni makroekonomski kazalci	8
3.2. Kazalci gospodarske razvitosti	12
3.3. Sektorska analiza	15
3.3.1. Kmetijstvo	15
3.3.2. Industrija	18
3.3.3. Storitve	19
4. EKONOMSKA POLITIKA	21
4.1. Monetarna in fiskalna politika	21
4.1.1. Monetarna politika	21
4.1.1.1. Razvoj finančnega sistema	22
4.1.1.2. Reforma finančnega sektorja	23
4.1.2. Fiskalna politika	23
4.1.2.1. Javni dohodki in izdatki	23
4.1.2.2. Reforma davčnega sistema	24
4.2. Razvojna politika	25
4.2.1. Petletni razvojni plani	25
4.2.2. Pomen tujega kapitala	27
4.2.2.1. Tuja pomoč	27
4.2.2.2. Tuje investicije	28
4.2.3. Program ekonomskih reform	29
4.2.3.1. Privatizacija	29
4.2.3.2. Decentralizacija	30
4.2.3.3. Cenovna prilagajanja	31
4.2.3.4. Upravljanje z javnimi izdatki	31
4.2.3.5. Spreminjanje vloge privatnega sektorja	32
4.3. Zunanjetrgovinska politika	33
4.3.1. Indija	36
4.3.2. Slovenija	37

5. REGIONALNE POVEZAVE	38
5.1. SAARC	38
5.2. SAPTA in SAFTA	40
SKLEP.....	42
LITERATURA	44
VIRI.....	45

UVOD

“Pot me je vodila mimo nove Kraljevske palače, ki stoji v samem centru mesta, pa vseeno povsem skrita za visokimi ograjami in bujnim zelenjem. Nepalju že dolgo vlada kraljeva družina, kar pa po moje ne bo večno, saj je Nepal ena najrevnejših držav na svetu ...” Preroške besede, ki sem jih s sedaj že pokojnim kraljem v mislih 31.05.2000 zapisal v moj popotniški dnevnik, sem naslednjega dne podkrepil z ostro kritiko tega bajno bogatega kralja po imenu Birendra, h kateri so me spodbudili vztrajni berači ob ograji palače. Čeprav sem takrat o Nepalju vedel precej manj kot sedaj, mi je bilo jasno, da mora biti v deželi nekaj hudo narobe, vseeno pa si nisem mislil, da bo kralj umorjen (do dneva!!!) natanko eno leto po mojem žolčnem izlivu srda nad razmerami v popotniški dnevnik.

Nepal je sicer v Sloveniji relativno neznana dežela. Zaradi geografske oddaljenosti ter majhnosti in relativne nepomembnosti se o tej čudoviti azijski deželi najpogosteje sliši kot o deželi, v kateri slovenski alpinisti predstavljajo meje mogočega, sicer pa se Nepal v slovenskih medijih zadnje čase pojavlja predvsem v negativnih novicah – kot prizorišče krvavih spopadov med vladnimi silami in maoističnimi uporniki. Dejstvo, da je Nepal s svojo edinstveno floro in favno, pogojeno s podhimalajsko lego, pravi turistični paradiž, tako na žalost, ali pa morda tudi na srečo, v (slovenskem) svetu ni obče znano.

Nepalci se, če se že morajo, najraje primerjajo s Švico. Mala gorata dežela s številnimi jezeri in brez morja, to je že res. A vendar, kako je mogoče, da država, ki je skozi zgodovino, podobno kot Švica, z uspešno zunanjo politiko negovala nevtralnost in obdržala samostojnost v svetu, v katerem so ozemeljski spopadi in okupacije del vsakdana, danes spada med najrevnejše – revnejša od Indije in Kitajske ter celo Bangladeša – na zemeljski obli?

Diplomsko delo sem v grobem razdelil na pet večjih delov. Kratki predstavitvi države z njenimi osnovnimi značilnostmi, katere namen je seznanitev bralca z daljno deželo in vzbuditev njegovega zanimanja, sledi v drugem poglavju dokaj obsežna predstavitev zgodovine države s poudarkom na političnem dogajanju. Znanje o tem v mnogočem omogoča razumevanje sedanje politične in ekonomske realnosti. Kratek pregled je dovolj za jasno sliko o nikoli končanih bojih za oblast, v vrtincu katerih je bil ekonomski razvoj povsem zanemarjen in omejen zgolj na pridobivanje osebnih koristi.

Namen tretjega poglavja je predstavitev družbenoekonomskega stanja v državi, najprej z razlago nekaterih kazalcev gospodarske razvitosti in primerjave njihovih vrednosti z vrednostmi določenih izbranih držav, s čimer Nepal uvrstimo v globalno ekonomsko sliko, nato pa še s ključnimi makroekonomskimi kazalci, predstavljenimi v času, ki nam na ta način dajejo sliko o zdravju nepalskega gospodarstva.

V naslednjem poglavju sledi poglobitev v ekonomsko življenje države. Že prvi pogled v monetarno in fiskalno politiko nas bo seznanil z obsežnim reformnim programom, na

katerem sloni ekonomsko življenje Nepala v prihodnosti. Ravno dosledno uresničevanje zapisanih reform je eden največjih izzivov za nepalsko politiko, ki sicer temelji na petletnih razvojnih planih, za katere je značilno, da so bolj pesek v oči tujim donatorjem in vlagateljem ter domači javnosti, kot pa resnična vizija vsaj srednjeročnega razvoja. Pregled kazalcev zunanjetrgovinske politike nam bo predstavil tradicionalen trgovinski primanjkljaj, obenem pa je natančneje predstavljena nepalska zunanja trgovina z dvema povsem različnima državama: Indijo, kot daleč najpomembnejšo partnerico in državo, ki v veliki meri vpliva na ekonomsko življenje Nepala, in Slovenijo, kot skoraj nepomembno, a nam iz logičnih razlogov vseeno zanimivo partnerico.

V zaključnem poglavju diplomskega dela so predstavljene regionalne povezave, pravzaprav gre zgolj za eno, Južno-azijsko združenje za regionalno kooperacijo (SAARC). Združenje sedmih držav južne Azije posebno pozornost namenja ravno ekonomskemu razvoju svojih članic, njihov cilj pa je ustanovitev regionalnega območja proste trgovine po zgledu Evropske Unije, prek katerega bi sicer revne države južne Azije dosegle hitrejši ekonomski razvoj, ki si ga Nepal že dolgo tako zelo želi, a ga nikakor ne more doseči.

1. PREDSTAVITEV NEPALA

Kraljevina Nepal, kot se glasi uradni naziv države, je v vseh pogledih posebna država. Domovina utemeljitelja budizma, Siddharte Gautame, varno skrita pod mogočnimi in silno skrivnostnimi himalajskimi vrhovi, med katerimi še vedno živi mit nikoli fotografiranega jetija, ter neverjeten spekter geografskih, kulturoloških, bioloških in religijskih raznolikosti, so tako zelo vplivali na dojemanje zahodnega sveta, da je le-ta Nepal včasih imenoval kar Pravljijna dežela, Dežela bogov ali celo Šangri-La, nikoli odkriti mistično-magični raj.

Na življenje v edini uradni hinduistični državi na svetu je vedno vplivala njena specifična geografija – topografsko gledano leži najvišja točka Nepala 8.848 metrov nad morjem, najnižja pa le 61 metrov nad morjem –, a so jo njegovi vladarji praviloma hote ali nehote izkoriščali v povsem druge namene kot za ekonomski razvoj.

Dežela, obdana z zastrašujočima sosedama, Indijo na jugu in Kitajsko na severu, in v kateri se sedaj močno večinski hinduizem vidno in mirno prepleta z manjšinskim budizmom, pri čemer sta jasno vidna tudi vpliva domače nevarske in sosednje tibetanske kulture, je skozi zgodovino sicer presenetljivo uspešno odbijala pritiske tako severne kot južne sosede, a so njen razvoj zavrle notranje zdrahe, revolucije in revolte. Cena notranjih bojev pa je visoka: Nepal dandanes spada med najrevnejše države sveta.

Nepal je v zgodovinskih virih kot podhimalajska kraljevina omenjan že vsaj 1.500 let. Praktično ves ta čas je bilo njeno politično, ekonomsko in kulturno središče locirano v

kathmandujski kotlini, katere rodovitna prst je omogočala cvetenje vaških kmečkih skupnosti, njena lega ob transhimalajskih trgovskih poteh pa je omogočala lagodno življenje trgovcem in vladarjem. Dolgoročen trend v deželi je bil postopen razvoj številnih civilizacij in centrov moči, čemur je sledilo njihovo stopnjujoče vključevanje v raznovrsten, a v končni fazi združen narod. Kljub prepletanju različnih kultur in religij je Nepal uspelo ohraniti edinstvenost in neodvisnost skozi celotno obdobje.

Tabela 1: Osnovni podatki o Nepal

Uradni naziv	Kraljevina Nepal
Politični sistem	parlamentarna demokracija in ustavna monarhija
Število prebivalcev	25.284.463 (junij 2001)
Gostota prebivalstva	145 ljudi/km ²
Površina	140.800 km ²
Podnebje	subtropsko monsunsko
Naravni viri	vodni viri, gozdovi, minerali, soli
Regije	nižinska planota Terai, hribovska in gorsko-himalajska
Glavno mesto	Kathmandu (535.000, ocena 1993)
Ostala večja mesta	Patan (190.000, ocena 1993), Biratnagar (132.000, ocena 1993), Bhaktapur (130.000, ocena 1993)
Etnične skupine	Brahman, Chetri, Newar, Gurung, Magar, Tamang, Rai, Limbu, Sherpa, Tharu in ostali
Religiozna struktura	hinduizem 86,2 %, budizem 7,8 %, islam 3,8 %, ostalo 2,2 %
Uradni jezik	nepalski; v vladnih in poslovnih krogih je zelo razširjen tudi angleški jezik
Valuta	Nepalska rupija (NPR) = 100 paisa ; 1 USD = okoli 75 NRS

Vir: The World Factbook, CIA, 2002.

2. ZGODOVINSKI PREGLED

Za burno zgodovino nepalske kraljevine je značilno predvsem dejstvo, da številne menjave oblasti niso prinesle napredka, ki bi bil vsaj delno vreden besede napredek.

2.1. Zgodovinski pregled do dinastije Rana

Neolitska orodja, najdena v kathmandujski kotlini, dokazujejo, da so ljudje na tem področju živeli že v davni preteklosti, prvi pisni viri pa segajo v čas prvega tisočletja pr.n.št., ko je ljudstvo Kirati omenjeno v indijskih epih. Zgodovinarji se strinjajo, da so bili prvotni prebivalci Nepala tibetansko-burmanskega izvora, ter da so živeli v malih naseljih z relativno nizko stopnjo politične centralizacije. Že v zgodnjem obdobju je na življenje v Nepal močno vplivalo dogajanje v severni Indiji. Prvi primerki nepalske umetnosti namreč jasno kažejo, da je imela kultura severne Indije odločilen vpliv na nepalski jezik, religijo in umetniško izražanje.

Sistematično delo na področju dokumentiranja politike, ekonomije in družbe sega v peto stoletje našega štetja, ko kathmandujski kotlini zavlada dinastija Licchavi. Zaradi rastoče moči sosednjega Tibeta trgovske poti pridobijo na pomenu, kljub temu pa gospodarstvo kraljevine temelji na kmetijstvu, predvsem rižu. Prebivalci živijo v vaseh, povezanih v skupnosti, in kralju plačujejo davek za zemljo, ki jo uporabljajo. O obdobju po padcu dinastije Licchavi v osmem stoletju se ve bore malo.

Šele s pojavom dinastije Malla v dvanajstem stoletju se znova pojavijo zgodovinski zapisi, ki pričajo, da je Kathmandu ostal center moči in pomembno trgovsko središče. Tega dejstva ni spremenilo niti obdobje od petnajstega do osemnajstega stoletja, ko se je katmandujska kotlina razklala na tri med seboj bojujoče se in hkrati sorodstveno tesno povezane miniaturne kraljevine.

Tako dinastija Licchavi kot dinastija Malla sta si pripisovali fevdalno gospostvo nad celotnim ozemljem današnjega Nepala, vendar je njihov dejanski vpliv segal le do meja kathmandujske kotline. V 16. stoletju je bilo tako v dolinah in hribih himalajske regije razpršenih na ducate malih samostojnih kraljevin.

Ena od njih, kraljevina Gurkha, je v zgodovini odigrala posebej pomembno vlogo. Po zavzetju sosednjih kraljevin se kralj Prithvi Narayan Shah ni zaustavil vse do združitve celotnega naroda v letu 1768. Po njegovi smrti Nepal znova pade v temen vrtinec krvavih internih in celo eksternih spopadov z Britanci in Kitajci, ki ne dopuščajo nobene možnosti za koordiniran gospodarski razvoj. V tem času se pojavi tudi funkcija ministrskega predsednika, ki sredi 19. stoletja pridobi nesluten pomen.

2.2. Vladavina dinastije Rana

Rastoča nesoglasja med aristokracijo in ministrskimi predsedniki so leta 1846 pripeljala do poboja smetane nepalske aristokracije, znanega kot 'masaker *kot*', po katerem je nastopilo daljše obdobje diktature ministrskega predsednika. Sistem je deloval po principu nasledstva, pravzaprav kot monarhija znotraj monarhije, saj se je prejšnji kraljevski liniji uspelo ohraniti, pa čeprav brez kakršnihkoli formalnih pristojnosti ali moči. S tem je država za dobro stoletje pridobila dolgo iskano politično stabilnost, a se je obdobje kljub poskusom modernizacije – popolna prenova močno zastarelega pravnega sistema in delno tudi šolskega sistema, inovacije v birokraciji, tesne vezi z Veliko Britanijo – v zgodovino zapisalo kot obdobje zatiranja in izolacije dežele od sprememb, ki so se dogajale povsod po svetu in celo v sosednji Indiji.

Prvi zametki organizirane ekonomske dejavnosti se pojavijo v tridesetih letih 20. stoletja v obliki ustanovitve državnega hidroenergetskega podjetja ter ministrstva za industrijo, pod okriljem katerega so delovali tovarna jute, tovarne vžigalic in nekaj mlinov. Kljub temu je v državi še vedno vladala skoraj popolna nepismenost, razmere za življenje pa so bile, razen v kathmandujski kotlini, enake srednjeveškim. Edini svet, o katerem so ljudje kaj vedeli, je bila njihova sosednja vas. O (dobro)namernosti vladarjev dovolj pove dejstvo, da je bila v tem času aretirana in obsojena skupina 50 ljudi, ki se je trudila ustanoviti javno knjižnico.

Prvi znanilci in gonilna sila sprememb so bile politične stranke, ki so jih ustanovili Nepalci v izgnanstvu v Indiji. Karizmatični voditelj največje med njimi, Nepalskega Narodnega Kongresa, Bishweshwar Pradas (B.P.) Koirala, se je, opogumljen z indijskimi izkušnjami, zavezal k mirnemu prevratu in ustanovitvi ustavne monarhije, ki bi temeljila na demokratični decentralizaciji, medtem ko bi ekonomski razvoj temeljil na vaških skupnostih, ne pa na velikih tovarnah.

2.3. Obdobje po letu 1951

2.3.1. Pojav demokracije

Leto 1951 je v nepalski zgodovini zapisano kot leto, v katerem se je Nepal prvič srečal z demokracijo. Tako interne kot eksterne politične razmere so dozorele za revolucijo, ki so jo zanetile politične stranke, podprte z opogumljenim kraljem. Poraz po večmesečnih bojih je naznanil konec dinastije Rana. Ob njenem padcu sta bila v državi pismena le 2 % celotne odrasle populacije, smrtnost dojenčkov je znašala 60 %, povprečna življenjska doba pa le 35 let. Celotna država se je ponašala z okoli 100 kilometri železniških prog in le nekaj kilometri tlakovanih cest. Dostop do elektrike ter telefonskih in poštnih storitev je imel manj kot 1 % prebivalstva, nepalska valuta je krožila le v kathmandujski kotlini in njeni neposredni okolici. V modernih industrijskih poklicih je bil zaposlen manj kot 1 % prebivalstva, več kot 85 % prebivalstva pa si je kruh služilo s kmetovanjem po

tradicionalnih, že zdavnaj močno zaostalih metodah. Skoraj celotna državna potrošnja je šla za plače in koristi vojske, policije in javnih uslužbencev, za zdravstvo in izobraževanje je bil namenjen manj kot 1 % državne potrošnje.

Sila slaba popotnica za ustoličenje začasne vlade, ki po pričakovanjih ni zdržala pritiskov starih sil ter zadanih si nujnih reform in je v kratkem času odstopila. Zgodba začasnih vlad, ki jim ni uspelo transformirati začasnih ustave v trajno, se je ponavljala vse do leta 1959.

Demokracija ni zaživela predvsem zaradi vloge kralja: sam je imenoval in odstavljajl člane vlade, si podredil vojsko in iz ozadja vlekel vse niti javnega življenja. Pritiski civilne družbe so ga leta 1959 prisilili v razpis parlamentarnih volitev, na katerih je z veliko večino zmagala stranka Nepalski kongres. B.P. Koirala je končno postal ministrski predsednik svoje dežele. V dobrem letu dni je njegovi vladi uspelo odpraviti ovire, ki so v imenu tradicije že stoletja zavirale razvoj, intenzificirati ekonomske odnose z Indijo in navezati diplomatske stike z najpomembnejšimi državami sveta. Uspehom so dodali še članstvo v Združenih narodih in resne priprave na drugi petletni razvojni plan. Prvi plan, implementiran leta 1956, je bil namreč sprejet zelo slabo, še slabše pa je bil udejanjan.

2.3.2. Pančajat

Kralj Mahendra, ki je leta 1955 nasledil umrlega očeta Tribhuvana, se je ob teh spremembah počutil ogroženega. S pomočjo vojske je konec leta 1960 razpustil vlado. Njeni voditelji so bili priprti z obtožbo neuspeha pri zagotavljanju narodne vlade ter ohranjanju reda in miru. B.P. Koirala je bil obsojen na 8 let zavora, politične stranke so bile prepovedane, demokracije je bila le še spomin. Mahendra je svojo vladavino spremenil v absolutno diktaturo, ki ni dopuščala drugačnosti in v kateri je obdržal nekatere demokratične elemente – parlament, ustavo, Vrhovno sodišče –, a jih je popolnoma podredil svojim interesom.

Parlament se je preimenoval v Državni pančajat, katerega poslanci so bili določeni z volitvami na štirih ravneh, začeniši z vaškimi skupnostmi. Pančajat ni imel pravice do kritike kralja, do razprav o demokraciji in celo do sprejemanja zakonskih osnutkov brez kraljeve odobritve.

Vseeno je Mahendri v času njegove vladavine uspelo omejiti razširjenost malarije, zgraditi avtocesto Vzhod-Zahod in izpeljati program preseljevanja, ki je povzročil masovne migracije iz gorskih na rodovitne ravninske predele. Tudi drugi, tretji in četrti petletni razvojni plani so bili izpeljani.

Smrt Mahendre in nastop vladavine njegovega sina Birendre sta leta 1972 prinesla nov žarek upanja. Mladi kralj, šolan na Etonu in Harvardu, je v nasprotju z očetom dopuščal drugačna mnenja. Počasí, a zanesljivo, je pričel s popuščanjem v smeri ponovne demokratizacije države, ki se je na začetku kazala v obliki pojava demonstracij in vrnitve

B.P. Koirale iz izgnanstva, čemur je na začetku osemdesetih let sledil referendum o prihodnosti pančajata. Čeprav kraljevi motivi morda niso bili iskreni, pač pa so izvirali iz potrebe po ugodni sliki države v tujini, ki je velikodušno nakazovala razvojno pomoč, je dejansko storil veliko za obnovo demokracije v Nepal. Številni znaki ob koncu osemdesetih let pa so vseeno jasno kazali, da se kralj absolutni monarhiji ne bo kar tako odpovedal.

2.3.3. Prelomno leto 1990

Rastoča moč kraljevih nasprotnikov – borcev za demokracijo – je botrovala ustanovitvi Gibanja za obnovo demokracije, ki ga je potihem podprla tudi mednarodna skupnost na čelu z Nemčijo in Švico. Gibanje, ki ga v brezvoljni deželi sprva nihče ni jemal resno, je z združitvijo stranke Nepalski kongres s komunistično stranko v smislu skupnega boja proti pančajatu nenadoma pridobilo kredibilnost.

Ko se je kralj zavedel nastalega položaja, je bilo zanj že prepozno. V aprilu 1990 se je bil prisiljen odpovedati sistemu brez političnih strank, kar je bil znak za intenziven pričetek demokratizacije. (Pre)hiter razpust Gibanja za obnovo demokracije je Birendri sicer dopustil iluzijo o ohranitvi moči, a se to ni zgodilo. Iz vloge absolutnega vladarja se je bil prisiljen sprijazniti se z vlogo enakopravnega tvorca nove demokracije. Teoretično vlogo voditelja države je obdržal, izvršilno moč pa je predal v roke svetu ministrov na čelu z ministrskim predsednikom. Pančajat je bil razpuščen, z na novo napisano ustavo pa se je pričelo že pozabljeno obdobje stabilnosti in upravičenih upov.

Da se zgodovina ponavlja, je znano. V primeru Nepala je to še posebej očitno, a so dogodki sredi leta 2001 vseeno presenetili cel svet. V trenutku nerazsodnosti naj bi prestolonaslednik Dipendra pobil celotno kraljevsko družino in nato storil samomor. Dandanes je gotovo le dejstvo, da je 10 članov družine v streljanju umrlo, vse ostalo je stvar domišljije. Špekulacije o krivdi novega kralja Gyanendre, Birendrinega brata, niso bile nikoli potrjene.

Pomemben destabilizacijski dejavnik, ki je državo letos pripeljal na rob državljanske vojne, je maoistično gibanje. Neustrašni uporniki, ki zahtevajo konec ustavne monarhije in razglasitev komunistične republike, že tako zgodovinsko nestabilni državi jemljejo upanje na mirnejšo in lepšo prihodnost. Tolažba vsem je lahko le dejstvo, da je stanje tako slabo, da bi bilo le stežka še slabše.

3. OCENA DRUŽBENOEKONOMSKEGA POLOŽAJA

3.1. Ključni makroekonomski kazalci

Makroekonomija se ukvarja z obnašanjem gospodarstva kot celote. Gospodarstvo kot celota povečuje proizvodnjo in zaposlenost skozi daljše obdobje in izkazuje kratkoročna nihanja, ki pomenijo poslovne cikle, ter ima ekonomske odnose s tujino. Nihanje proizvodnje in zaposlenosti je med najbolj rednimi in vztrajnimi dejstvi vseh gospodarstev. Ekonomisti so razvili vejo ekonomske teorije, imenovano makroekonomija, za razlago teh nihanj. Makroekonomija poskuša razložiti, zakaj prihaja do teh nihanj, in proučuje ukrepe oziroma politiko za njihovo zmanjševanje. Za tak namen je potrebno opredeliti osnovne pojme, sistematizirati podatke o celotnem gospodarstvu, ugotoviti povezave med dejstvi in pojmi ter razumeti delovanje celotnega gospodarstva.

Makroekonomijo je mogoče opredeliti kot razlago celotnogospodarskih velikosti v okviru tržnega sistema, ki zajema vse ekonomske transakcije. Makroekonomijo je mogoče označiti kot vseobsežni model. Pri vseobsežni analizi je celotno narodno gospodarstvo predstavljeno z določenim številom trgov in ti trgi se proučujejo v njihovi medsebojni povezavi (Senjur, 1995, str. 4).

Makroekonomske dosežke gospodarstva ocenjujemo po štirih merilih: stopnja rasti proizvoda, stopnja inflacije, stopnja nezaposlenosti in stanje (deficit/suficit) plačilne bilance (Senjur, 1995, str. 7).

Osnovno merilo ekonomske aktivnosti je **bruto domači proizvod** (BDP) kot vrednost vseh končnih dobrin in storitev, ki so proizvedene v gospodarstvu v določenem časovnem razdobju. Bruto domači proizvod torej odraža stanje toka v nekem časovnem trenutku ali razdobju, stopnja rasti gospodarstva, pri kateri imamo običajno v mislih stopnjo rasti realnega BDP, pa razlaga, kako se tak tok spreminja v času oziroma v določenem časovnem razdobju, na primer od enega do drugega leta. Stopnja rasti gospodarstva je torej stopnja, po kateri se relativno povečuje bruto domači proizvod.

V času Pančajata so bile za Nepal značilne nizke stopnje rasti proizvodnje, povprečna letna stopnja rasti BDP v letih 1965-1990 je znašala 3,4 %, kar je ob hitro rastočem prebivalstvu v povprečju pomenilo 0,8 % letno rast BDP na prebivalca v danem obdobju. Velika nihanja, ki jih povzročajo bolj monsun in zimska deževja kot investicije ali notranji in zunanji šoki, so vidna predvsem v kmetijski proizvodnji. V njej je še sedaj zaposleno 81 % delovne sile, zato v tem času ne moremo govoriti o kakšni trdni osnovi za doseganje trajnih visokih stopenj rasti.

Stopnje rasti proizvodnje se po letu 1980 stabilizirajo med 4 in 5 %, zasluge za to pa gredo predvsem nekmetijskemu sektorju, še posebej hitro rastočemu storitvenemu sektorju.

Tabela 2: Stopnje rasti BDP, kmetijske in industrijske proizvodnje (v %)

Stopnje rasti BDP							
1975-80	1980-85	1985-90	1990-95	1995-98	1999	2000	2001
2,4	4,7	4,8	5	4	4,4	6,1	5

Stopnje rasti kmetijske proizvodnje							
1975-80	1980-85	1985-90	1990-95	1995-98	1999	2000	2001
-1,1	5,8	4,1	1,6	3,2	2,5	5	4

Stopnje rasti industrijske proizvodnje							
1975-80	1980-85	1985-90	1990-95	1995-98	1999	2000	2001
8,1	3	5,5	8,1	4,5	4,5	8	2,5

Vir: World Development Report 1995, 1995, str. 164.

Asian Development Outlook 2002, 2002, str. 31.

Na upad stopnje rasti proizvodnje s 6,1 % v letu 2000 na 5 % v letu 2001 so vplivali predvsem slabši rezultati kmetijskega sektorja po zelo uspešnem in ugodnem letu 2000, oster upad industrijske proizvodnje ter še hujši upad turizma kot posledica maoističnih napadov in uboja kraljevske družine.

Po projekcijah naj bi rast proizvodnje v letu 2002 upadla na 3,5 %, naslednje leto pa naj bi znašala okoli 5 %. Pravkar navedeni številki sta osnovani na določenih pogojih:

- 1) stabilizacija notranjih razmer.
- 2) globalno ekonomsko pojemanje ter negativen vpliv dogodkov 11.09.2001 bosta kratkotrajna ter brez večjega vpliva.
- 3) rast proizvodnje indijskega gospodarstva bo v letu 2002 5,6 %, v letu 2003 pa okoli 6 %.
- 4) vremenske razmere v Nepalju in sosednjih indijskih regijah bodo normalne.

V skladu z danimi pogoji naj bi se v letu 2003 okrepili tudi rast kmetijskega in industrijskega sektorja.

Naslednji pomemben kazalec 'zdravja' gospodarstva je **stopnja inflacije**, ki jo razumemo kot odstotno povečanje ravni cen v določenem časovnem razdobju.

Tabela 3: Stopnja inflacije (v %)

Stopnja inflacije									
1970-80	1980-93	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
8,5	11,5	9	7,6	8,1	7,8	4	12,7	3,5	2,4

Vir: World Development Report, 1995, str. 162.

Asian Development Outlook 2002, 2002, str. 31.

Stopnja inflacije nepalskega gospodarstva zaradi vezanosti menjalnega tečaja in aktivne trgovine čez relativno odprto mejo med državama v veliki meri sledi stopnji inflacije indijskega gospodarstva.

Visoka stopnja inflacije v letu 1999 je bila poganjana z rastjo cen hrane v Indiji in Nepal, do katere hudega pomanjkanja je prišlo zaradi izredno slabih vremenskih razmer, a je Nepal že v letu 2001 na račun ponovno stabiliziranih cen živilskih izdelkov kot posledice povečane kmetijske proizvodnje zaradi uravnoveženega monsuna dosegel najnižjo stopnjo inflacije v zadnjih 20-ih letih.

Po napovedih Azijske razvojne banke (Asian Development Bank) bo stopnja inflacije v prihodnjih letih ob odsotnosti zunanjih šokov zmerna in bo znašala pod 5 %, poganjala pa jo bo predvsem rast cen neživilskega sektorja.

Z nihanji v realnem proizvodu so zelo tesno povezana nihanja v zaposlenosti. Ta tesna povezava med produkcijo in zaposlenostjo je eno od ključnih dejstev makroekonomije. Odslikava nihanj v zaposlenosti so nihanja v brezposelnosti. **Stopnja brezposelnosti** je odstotek delavcev ali delež delovne sile, ki ne more najti zaposlitve (Senjur, 1995, str. 6).

Čeprav je brezposelnost eden osrednjih makroekonomskih problemov in je stopnja brezposelnosti pogosto merilo uspeha makroekonomske politike, je tudi v Nepal, podobno kot v mnogih drugih manj razvitih državah, zaposlitvena statistika mlada in šele razvijajoča se disciplina. Če v času pančajata ne moremo govoriti o konkretnih številkah, pač pa le o nenatančnih subjektivnih ocenah, pa s ponovno vzpostavitvijo demokracije leta 1990 lahko govorimo o napredku tudi na tem področju. Nepal Living Standards Survey (NLSS) iz leta 1996 je prva sistematična raziskava o stanju na področju (ne)zaposlenosti. Raziskava ugotovi 4,9 % stopnjo brezposelnosti in 47 % stopnjo podzaposlenosti.

Dodatek napredek na tem področju predstavlja Nepal Labour Force Survey (NLFS) iz leta 1998/99, ki jo je izvedel Centralni statistični biro ob podpori United Nations Development Programme (UNDP) ter International Labour Organisation (ILO), po katere definiciji so kot brezposelne opredeljene tiste osebe nad določeno starostjo, ki so brez dela, so tekoče na razpolago za delo in iščejo delo v razdobju, v katerem je govora. Z uporabo mednarodnih statističnih meril in standardov so ugotovili 1,8 % stopnjo brezposelnosti, a je treba vedeti, da boljši rezultati niso posledica izboljšanih razmer na trgu delovne sile, pač pa posledica nove definicije oz. spremenjenih meril zaposlenosti. Centralni statistični biro še dodaja, da bi ob upoštevanju meril iz leta 1996 stopnja brezposelnosti celo narasla na 5,2 % v letu 1998/99, stopnja podzaposlenosti pa bi padla na še vedno zelo zaskrbljujočih 32 %.

Kljub temu, da so ocene NLFS brez dvoma natančne, pa dajejo slabo sliko o dejanskem stanju na proučevanem področju. Po mnenju vseh analitikov je ravno brezposelnost eden najbolj perečih problemov nepalskega gospodarstva, saj je stopnja brezposelnosti najvišja

v razredu od 15 do 25 let, kar dobre tri četrtine zaposlenih pa si dohodek služi v kmetijstvu, zato je stopnja brezposelnosti v ruralnih področjih bistveno nižja od stopnje brezposelnosti v urbanih področjih. Skoraj 85 % zaposlenih je samozaposlenih, v razredu od 5 do 14 let pa je ekonomsko aktivnih nič manj kot 41 % otrok. Glavni viri priliva v bazen brezposelnosti so hitra rast prebivalstva, pomanjkanje tehnične in teoretične izobrazbe, slaba razvitost industrije ter nesistematična privatizacija. Nujna je modernizacija kmetijskega sektorja, pri izobraževanju pa je potreben še poseben poudarek na izobraževanju ženskega dela populacije.

Po mnenju strokovnjaka za delovno silo je 1,8 % brezposelnost torej pričakovan fenomen, prazna slika ekonomske realnosti države, katere razvojna stopnja je tako nizka, da si ljudje ne morejo privoščiti niti brezposelnosti, ki bi jim omogočala bivanje v minimalnih življenjskih razmerah (Robert J. Pamber, *The Rising Nepal*, 28.1.2000).

Zadnji ključni makroekonomski kazalec je **stanje plačilne bilance**. Razlika med izvozom in uvozom blaga in storitev je presežek ali primanjkljaj zunanjetrgovinske bilance. Če upoštevamo še storitve, imamo opravka z bilanco tekočih transakcij ali s tekočim računom. Če pa upoštevamo še mednarodno prelivanje kapitala, imamo opravka s plačilno bilanco (Senjur, 1995, str. 6, 7). Plačilna bilanca je torej sistematičen zapis vseh ekonomskih transakcij ali tokov imetij med rezidenti in nerezidenti v določenem časovnem obdobju in je sestavljena iz tekočega in kapitalskega ter finančnega računa (Senjur, 1995, str. 57).

Tabela 4: Stanje plačilne bilance in bilance tekočega računa (v mio USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Tekoči račun	-388	-140	-135	24	28	25
Blago	-749	-589	-695	-627	-742	-838
Izvoz f.o.b.	602	1161	856	763	971	962
Uvoz f.o.b.	1351	1750	1551	1390	1713	1800
Storitve	167	140	205	313	273	201
Tekoči transferji	194	309	355	338	497	662
Kapitalski in finančni račun	360	201	311	121	181	98
Skupaj	-28	61	176	145	209	123
<i>Tekoči račun kot % BDP</i>	-8,6	-2,9	-3	0,5	0,5	0,5

Vir: Nepal 2002 Economic Update, 2002, str. 27.

V osemdesetih se je glede na prejšnja leta stanje plačilne bilance navkljub trdovratnemu zunanjetrgovinskemu primanjkljaju popravilo. Na to so vplivala predvsem tuja posojila in pomoč, zato se je ob izboljševanju plačilne bilance slabšalo stanje tujega dolga. Stanje se je

konec osemdesetih še dodatno poslabšalo z nakupom dveh potniških letal, znova pa je prišlo do političnih trenj z Indijo, ki so močno oslabila izvoz.

Glavni razlog za slabo stanje plačilne bilance Nepala sredi devetdesetih let so bila zunanja plačila, zato je okrepitev plačilne bilance v zadnjih letih znak pozitivnega razvoja. To je še posebej vidno na stanju deficita tekočega računa, ki je po letu 1996 močno padel, leta 1999 lahko govorimo že o suficitu, močno pa se je izboljšal tudi položaj mednarodnih rezerv, v katerem se v veliki meri odraža močno okrevanje izvoza – predvsem povečan izvoz v Indijo ter povečan izvoz konfekcijskih oblačil v države tretjega sveta – in upad uvoza (ki pa po letu 1999 znova hitro raste), na katerega je najbolj vplival zmanjšan uvoz zlata iz Indije. Položaj bilance tekočega računa in plačilne bilance tako zaenkrat ostaja trden in bistveno boljši, kot je bil v sredini 1990-ih let, na kar so najbolj vplivali ogromen porast povračila dohodkov iz dela v zadnjih treh letih, upočasnitev uvoza in padec naftnih cen. Navkljub trenutno ugodnemu položaju pa je srednjeročna stabilnost negotova, saj se položaj ob politični in fiskalni nestabilnosti lahko hitro spremeni.

3.2. Kazalci gospodarske razvitosti

Za umestitev gospodarstva v svetovni okvir (ne)razvitosti in prikaz trenutnega, pri nekaterih kazalcih pa tudi preteklega gospodarskega stanja, Svetovna banka (WB) nudi izračune več kot 500 razvojnih kazalcev.

V mednarodnih primerjavah gospodarske razvitosti se najpogosteje uporablja koncept realnega **bruto domačega proizvoda na osebo (BDP p.c.)** oz. prebivalca, ki z delitvijo realnega BDP s številom prebivalcev izloči vpliv različnih velikosti prebivalstva med državami.

Osnovni kazalec gospodarske razvitosti najbolje prikazuje kruto ekonomsko realnost v Nepal. Med 206 proučevanimi državami sveta se Nepal po višini BDP na prebivalca uvršča na 194. mesto, v družbo predvsem nerazvitih afriških držav, kot so Angola, Čad, Eritreja, Malawi, Niger, Sierra Leone, Burundi in Etiopija, ki s 100 USD zaseda nečastno zadnje mesto na lestvici. Že sama primerjava z bližnjimi državami, Kitajsko, Indijo in Bangladešem, kaže, da Nepal spada povsem na azijsko dno lestvice razvitosti glede na proučevan kazalec, primerjava z izbranimi razvitima državama ter Slovenijo pa je že skorajda nesmiselna, saj so razlike bogokletno velike. Celo primerjava s povprečnim BDP na prebivalca razreda 'države z nizkim dohodkom' (DND), v katerega so uvrščene države, ki so imele v letu 1999 BDP p.c. manjši ali enak 755 USD, pokaže jasno sliko o nerazvitosti nepalskega gospodarstva.

Tudi **pričakovana življenjska doba**, izražena v letih, kaže na slabo stanje celotnega nepalskega gospodarstva, saj je pričakovana življenjska doba v Nepal nižja od primerljivih držav in bistveno nižja od razvitih držav. Poglobljen pogled pa vendarle pokaže, da je pričakovana življenjska doba urbanega prebivalstva že skorajda primerljiva s

pričakovano življenjsko dobo v razvitih državah, na povprečje pa ima bistveno večji vpliv pričakovana življenjska doba močno večinskega ruralnega prebivalstva, med katerim izstopajo nizke vrednosti v razredu prebivalstva gorsko-himalajske regije, še posebej v zahodnem delu države, kjer pričakovana življenjska doba ob vstopu v 21. stoletje znaša rahlo nad 40-imi leti. Na nenavadno visoko dispariteto znotraj države vpliva predvsem njena geografska struktura, posledica katere so velike razlike v dostopnosti do storitev javnega sektorja.

Tabela 5: Izbrani kazalci razvitosti v primerjavi z izbranimi državami

	BDP p.c. (v USD, 1999)	Rang (BDP p.c.)	Pričakovana življenjska doba (v letih, 1998)		St. nepismenosti nad 15 leti (v %, 1998)	
			Moški	Ženske	Moški	Ženske
Nepal	<i>220</i>	<i>194</i>	<i>58</i>	<i>58</i>	<i>43</i>	<i>78</i>
Indija	<i>450</i>	<i>162</i>	<i>62</i>	<i>64</i>	<i>33</i>	<i>57</i>
Kitajska	<i>780</i>	<i>140</i>	<i>68</i>	<i>72</i>	<i>9</i>	<i>25</i>
Bangladeš	<i>370</i>	<i>167</i>	<i>58</i>	<i>59</i>	<i>49</i>	<i>71</i>
ZDA	<i>30.600</i>	<i>8</i>	<i>74</i>	<i>80</i>
Nemčija	<i>25.350</i>	<i>13</i>	<i>74</i>	<i>80</i>
Slovenija	<i>9.890</i>	<i>49</i>	<i>71</i>	<i>79</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
DND	<i>410</i>		<i>59</i>	<i>61</i>	<i>30</i>	<i>49</i>

Vir: World Development Report 2000/2001, 2000, str. 274-277.

Podobne ugotovitve sledijo tudi iz poglobljene analize **stopnje nepismenosti** prebivalstva, v katero je zajeto prebivalstvo nad 15-imi leti starosti. Razlike so sicer manj očitne kot pri prejšnjem kazalcu, a je stopnja nepismenosti urbanega prebivalstva pričakovano precej nižja od stopnje nepismenosti ruralnega prebivalstva, še posebej prebivalstva v gorski in Terai regiji ter prebivalstva v zahodnem delu države. Še posebej je zaskrbljujoča primerjava nepismenosti moškega in ženskega dela populacije, ki kaže na tradicionalno zapostavljanje žensk, vidno v vseh vidikih javnega življenja.

Pričakovana visoka **stopnja smrtnosti dojenčkov**, izražena v promilih, potrjuje dosedanje ugotovitve o nerazvitosti. Razlik med spoloma tu skoraj ni, zato pa je znova veliko večja stopnja smrtnosti dojenčkov v ruralnih območjih, še posebej v oddaljenih zahodnih predelih gorske regije, ki imajo slab dostop do zdravstvenega varstva.

Izredno nizek **odstotek urbanega prebivalstva** je nepalska posebnost, povezana z geografsko strukturo in zaostalostjo države, zaradi katere (še) ni prišlo do množičnih migracij v mesta, ter tradicionalnim načinom življenja, ki temelji na trdnih vaških skupnostih, prebivalci katerih so vajeni življenja, kot so ga živeli že njihovi davni predniki. Velika večina mest se nahaja v ravninski regiji Terai, ki je tudi najgosteje naseljena in najrodovitnejša regija. Kljub vsemu lahko v zadnjih 30 letih govorimo o hitrejšem razvoju

urbanih centrov, razlogi za to pa so predvsem visoka stopnja rasti prebivalstva, migracije iz hribovske regije in imigracije iz severne Indije v regijo Terai, širjenje mestnih mej, znotraj katerih je tako všteto čedalje več sicer ruralnega prebivalstva, ter izgradnja avtocest. Rast urbane populacije je tako nesporno dejstvo, ob čemer pa nekateri ekonomisti (Panday, 1999, str. 19-20) opozarjajo, da velika mesta brez (udejanjenih, če že vsaj na papirju obstajajo) vizij o razvoju drviijo v prepad kaosa, onesnaženosti, kriminala in revščine.

Tabela 6: Izbrani kazalci razvitosti v primerjavi z izbranimi državami

	Stopnja smrtnosti dojenčkov (v ‰)		% urbane populacije		% populacije z dostopom do čiste vode (1991)	Telefon. priključki na 1.000 oseb	
	1980	1998	1970	1999		1992	1998
Nepal	132	77	4	12	37	3	8
Indija	115	70	20	28	75	8	22
Kitajska	42	31	17	32	71	10	70
Bangladeš	132	73	8	24	78	2	3
ZDA	13	7	74	77	...	565	661
Nemčija	12	5	80	87	100	457	567
Slovenija	15	5	37	50	...	247	375
DND	97	68	18	31	23

Vir: World Development Report 1995, 1995, str. 222-225.

World Development Report 2000/2001, 2000, str. 276-277, 310-311.

Poseben problem v Nepalju predstavlja **dostop do čiste vode**, katere pomanjkanje predvsem med revnejšim prebivalstvom je direktno povezano z visoko smrtnostjo dojenčkov in nizko pričakovano življenjsko dobo. Na odstotek prebivalstva z dostopom do čiste vode, ki je nenavadno nizek celo za azijske razmere, vplivajo, poleg geografske strukture, predvsem nizka stopnja javnih investicij v pitno vodo, kompleksna in okorela shema delitve namenskih sredstev, ki ne dopušča sodelovanja ljudem, katerim so namenjena, ter namerno ignoriranje določenih kast in manjšim, ki v svojem okolju veljajo za manjvredne.

Manj usoden, a prav tako zgovoren kazalec je **število telefonskih priključkov** na 1.000 prebivalcev. Če v razvitem svetu lahko govorimo o močno razvijajoči se dobi mobilne telefonije, je že navaden telefon za večino nepalskega prebivalstva dobrina, do katere imajo dostop le na javnih mestih. Ravno na tem področju so razlike med urbanim in ruralnim prebivalstvom še posebej velike.

Pravkar analizirani selektivno izbrani kazalci gospodarske razvitosti dajejo jasno in brez dvoma kruto sliko o gospodarski razvitosti Nepala. Primerjave s t.i. državami zahodnega sveta so takorekoč nesmiselne, saj so razlike za primerjavo previsoke. Primerjava s sosednjimi državami že pove več, najbolj zgovorna pa je umestitev položaja v razred

najrevnejših držav, kamor po vseh kazalcih sodi tudi Nepal. Uvrščanje pod povprečjem celo med najrevnejšimi je sila žalostna slika trenutnega stanja.

3.3. Sektorska analiza

V primerjavi z razvitimi državami je kmetijski sektor v Nepalju relativno precej pomembnejši, zato visok delež kmetijstva v nominalnem BDP ne preseneča. Dejstvo, da kmetijski sektor v Nepalju v nominalni BDP prispeva kar okoli 40 %, v razvitih državah pa pod 5 %, kaže na očitno zaostalost Nepala v primerjavi z razvitimi državami, ki so takšno sektorsko strukturo, kot jo ima danes Nepal, imele pred davnimi leti.

Tabela 7: Odstotni delež sektorjev v nominalnem BDP

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
							ocena	ocena
Kmetijstvo, ribolov in gozdarstvo	40,6	40,3	40,3	38,8	40,1	39,1	36,8	38,7
Industrija	22,1	22,3	22,3	21,9	21,2	21,7	22,4	21,7
Rudarstvo in kamnolomstvo	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Predelovalna industrija	9,3	9,4	9,2	9,3	9,2	9,7	9,9	9,6
Električna in vodna energija	1,4	1,5	1,7	1,5	1,4	1,6	2,0	1,7
Gradbeništvo	10,9	10,9	10,9	10,5	10,1	9,9	10,0	10,0
Storitve	37,3	37,4	37,4	39,3	38,7	39,2	40,9	39,6
Transport in komunikacije	6,6	6,6	7,2	7,8	7,5	8,0	8,5	8,0
Trgovina, restavracije in hoteli	11,5	12,2	11,3	11,6	11,9	11,8	11,7	11,8
Finance in nepremičnine	9,7	9,8	10,1	10,3	10,1	10,1	10,3	10,2
Družbene in socialne storitve	9,4	8,9	8,8	9,6	9,3	9,3	10,4	9,6
BDP (faktorski stroški)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kmetijski BDP	40,6	40,3	40,3	38,8	40,1	39,1	36,8	38,7
Nekmetijski BDP	59,4	59,7	59,7	61,2	59,9	60,9	63,2	61,3

Vir: Nepal 2002 Economic Update, 2002, str. 20.

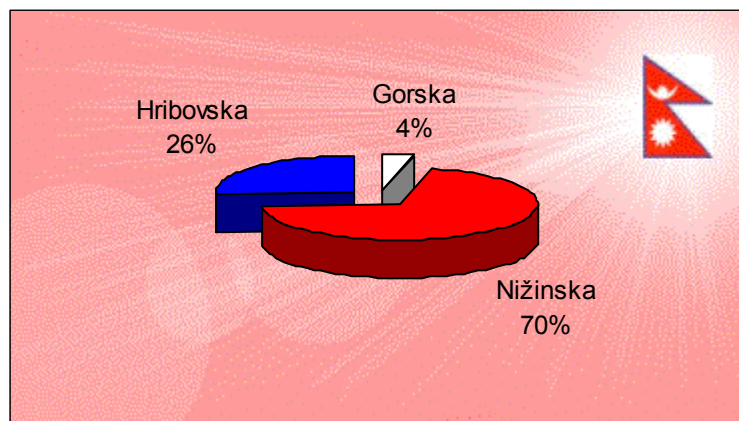
Počasen upad deleža kmetijstva in porast deleža storitev pa vseeno nakazuje, da se tudi v Nepalju stvari spreminjajo.

3.3.1. Kmetijstvo

Nihče ne more zanikati, da je kmetijstvo tako temeljni kamen kot hrbtenica celotnega nepalskega gospodarstva. Kmetijstvo je primaren vir hrane za človeka in surovin za industrijo, zato je vloga, ki jo igra v ekonomskem sistemu države, izjemnega pomena. Za ponazoritev, kmetijski sektor (vključno z bistveno manj pomembnima ribolovom in gozdarstvom), ki prispeva skoraj 40 % celotnega BDP, zagotavlja preživetje več kot 80 % prebivalcev.

Ob tem je potrebno upoštevati, da večji del ozemlja tvorijo hribi ali gore, zaradi česar znaša odstotek ozemlja, primerne za kmetijsko obdelavo, le 24,4, od tega pa se približno 70 % nahaja na ravninski planoti Terai. Regija, v kateri na veliko rastejo vsi za Nepal pomembnejši pridelki – neoluščen riž, pšenica, koruza, proso, ječmen, juta, sladkorni trs, tobak, krompir itn. –, in je temu prikladno imenovana tudi "Žitnica Nepala", je obdarovana z ustrezno topografijo, rodovitno naplavljeno prstjo, ustreznimi padavinami in dovolj visokimi temperaturami, v zadnjih letih pa postaja pomemben faktor tudi infrastruktura, ki omogoča zalivanje pridelkov. Delež zemlje, primerne za obdelovanje, od vzhoda proti zahodu regije vztrajno pada.

Slika 1: Deleži celotnega ozemlja, primerne za obdelovanje, po regijah

Vir: Shrestha, 1998, str. 128.

Hribovska regija je po površini sicer večja od nižinske, a se na njenem območju nahaja le 26 % celotnega ozemlja, primerne za obdelovanje. Le-to so predvsem rečne kotline, doline in pobočja, še posebej njihove južne strani, ki imajo več sonca in dežja kot severne strani. Med pridelke hribovske regije uvrščamo neoluščen riž, sladkorni trs, koruzo, proso, ječmen, pšenico, krompir, čaj in sadje.

Preostali 4 % obdelovalnega ozemlja pripadajo gorski regiji, katere zasnežen in kamnit teren z nerodovitno prstjo in neusmiljenim podnebjem je poglavitni vzrok akutnega pomanjkanja hrane. Pastirstvo je tako pomembnejše od vzgoje pridelkov, med katerimi sicer tu bolj ali manj uspevajo le ječmen, proso, ajda in krompir.

Na položaj nepalskega kmetijstva bistveno vplivajo sledeče značilnosti, ki jasno kažejo, da je le-to še vedno v nerazviti fazi:

- 1) *tip eksistence* – ker je kmetijstvo v Nepalju primarno namenjeno vzdrževanju družine, se v večjem delu države proizvajajo predvsem žitarice. Komercialnega, mehaniziranega ali kolektivnega kmetijstva Nepal skoraj ne pozna, delo na poljih se izvaja s primitivnimi metodami in tradicionalnimi orodji, zaradi česar je donos na enoto zemlje zelo nizek.

- 2) *odvisnost od monsunov* – le okoli 20 % obdelovalne zemlje ima izdelan sistem zalivanja. Obdelovalna zemlja v hribovski in gorski regiji je v celoti odvisna od (ne)milosti monsuna.
- 3) *pritisk prebivalstva* – za razvoj samega kmetijstva je hudo breme prevelika naseljenost obdelovalne zemlje, ki v državi znaša kar 446 ljudi na km², s tem, da je v hribovski in gorski regiji kar trikrat višja od nižinske regije.
- 4) *delovno intenzivno kmetijstvo* – v odsotnosti tehničnih pripomočkov delo temelji izključno na ročni obdelavi zemlje, še posebej v hribovski in gorski regiji.
- 5) *velikost posestev* – posestva so praviloma zelo majhna, kar 75 % vseh posestev v državi je manjših od enega hektarja. Prevlada malih posestev se smatra za zelo oviralen dejavnik razvoja nepalskega kmetijstva.
- 6) *neenakomerna porazdelitev obdelovalne zemlje po regijah* – le nižinska regija ustvari presežek kmetijskih pridelkov, preostali regiji pa se bojujeja s pomanjkanjem hrane.
- 7) *nizka produktivnost* – nizka produktivnost na enoto zemlje in dela, izhajajoča iz tradicionalnih metod dela, uporabe antičnih orodij ter slabih semen in gnojil, je ena osnovnih značilnosti nepalskega kmetijstva.
- 8) *zanemarjanje živinoreje* – čeprav živalski proizvodi, kot so mleko, sir, skuta, ribe in volna, igrajo veliko vlogo v življenju ljudi, je bilo to področje vedno eno najbolj zanemarnanih področij nepalskega kmetijstva.
- 9) *neenakost v proizvodnji žitaric* – večino proizvodnje predstavljajo osnovne žitarice, potrebne za preživetje, delež t.i. komercialnih ali denarnih žitaric, pridelanih za prodajo, je zelo majhen.

Nerazvito kmetijstvo z zelo nizkim donosom na enoto ozemlja in pretežno monokulturnim pridelkom ovirajo številni problemi:

- 1) *pomanjkanje zalivalnih kapacitet* – je srž problema in največja skala na razvojni poti kmetijstva, saj je velika večina obdelovalne zemlje odvisna od monsunov.
- 2) *neekonomska posestva*
- 3) *tradicionalne metode*
- 4) *ekonomska revščina* – kmetje v Nepalju so praviloma zelo revni in zadolženi, zato si celo tisti, ki verjamejo v napredek, le-tega ne morejo privoščiti.
- 5) *kmetijski krediti* – ustanovitev Kmetijske razvojne banke ni prerezala gordijskega vozla, saj so krediti dostopni le bogatejšim kmetom.
- 6) *trženje kmetijskih proizvodov* – slabe transportne povezave in nezmožnosti skladiščenja prisiljujejo proizvajalce v prodajo po prenizkih cenah.
- 7) *ostali problemi* – slaba kakovost delovne živine, škodljivost pesticidov, ...

Za izboljšanje stanja kmetijstva se predlogi in rešitve nudijo že iz samih značilnosti in problemov, za hitrejši razvoj na zdravi in trajni osnovi pa je nujen celovitejši pristop k problemu.

3.3.2. Industrija

Če o kmetijstvu govorimo kot o tradicionalnem načinu življenja, bi lahko o industriji govorili kot o novodobnem načinu življenja. Zgodovina organizirane industrije v Nepalju je v primerjavi z razvitimi državami zelo kratka in sega v 30. leta 20. stoletja, ko se je po sprejetju Akta o podjetjih ustanovilo prvo podjetje, ki je upravljalo jutov mlin. V naslednjih letih so sledili bombažni mlini ter tovarne vžigalic in sladkornega trsa in celo hidroelektrična družba, a je po koncu 2. svetovne vojne prišlo do hude recesije in propada večjega dela dotlej razvite industrije. Razlogi za to so bili visoka deflacija, slabo vodenje, odsotnost ustreznih državnih politik, odsotnost vodstvenih in delavskih zakonov ter obče znana nestabilnost vlad. V 1. petletnem razvojnem planu, ki se je pričel izvajati leta 1956, je bila industriji namenjena ustrezna pozornost, zato je ozračje za industrijski razvoj postajalo čedalje ugodnejše, kar se je odražalo v krepitvi starih in nastajanju novih industrij, pa tudi geografski razpršitvi industrije.

Nepalska industrijska proizvodnja danes v veliki meri sloni na proizvodnji preprog, ki kot največji delodajalec zaposluje manj kot 1 % celotnega prebivalstva, ter tekstilni industriji, malih obrtnih delavnicah, proizvodnji sladkorja, cigaret, vžigalic, cementa, papirja, usnja in čevljev, opek in ploščic. Za industrijo na splošno je značilno, da se večinoma nahaja v kathmandujski kotlini in nižinski regiji, kjer so surovine lažje dostopne, transportna infrastruktura bolj razvita, obstajajo večji trgi in večja koncentracija delovne sile ter boljši dostop do dodatkov, potrebnih za proizvodnjo, vseeno pa se v imenu uravnoveženega regionalnega razvoja pogosto pojavljajo zahteve po diverzifikaciji in decentralizaciji industrije. Med pomembnejše značilnosti, ki jasno osvetlijo sliko o nepalski industriji, štejemo še:

- 1) večina – kar okoli 70 % – industrije velikega in srednjega obsega temelji na kmetijskih pridelkih.
- 2) okoli 70 % industrijskih podjetij je locirano v nekaj mestih nižinske regije, medtem ko gorska regija takšnih centrov sploh nima. Večina centrov se nahaja v vzhodnem delu države.
- 3) večina industrije velikega obsega izvira iz tujih programov pomoči.
- 4) večina industrije proizvaja potrošniške dobrine, zato je država prisiljena v uvoz številnih proizvodnih dobrin, kot so stroji, motorji, kemikalije, ...
- 5) dobro razvita je industrija škodljivih luksuznih dobrin, kot so cigareti, alkohol, ...
- 6) izreden vpliv turizma na industrijo.

Nepal je tako v sferi industrijske razvitosti zelo šibek. Ob zelo majhnem številu industrije velikega obsega so številne obstoječe industrije v zelo slabem stanju. Vzroki za to so sledeči:

- 1) akutno pomanjkanje finančnih virov.
- 2) pomanjkljivost primerne tehnike.
- 3) neenakomernost v ponudbi kvalitetnih surovin.
- 4) nezadostnost tehničnega znanja in vodstvenih sposobnosti.

- 5) neučinkovitost delovne sile.
- 6) pomanjkanje standardizacije proizvodov in nezmožnost soočanja s tujo konkurenco na mednarodnih trgih.
- 7) geografsko omejen domači trg.
- 8) pogoste spremembe industrijske politike in neracionalna davčna politika.
- 9) odsotnost bazičnih industrij.
- 10) neprimerna transportna in komunikacijska infrastruktura.

Čeprav industrijski sektor k celotnemu BDP-ju države prispeva le dobrih 20 % in so v njem zaposleni le 4 % celotnega aktivnega prebivalstva, je v zadnjih letih, ko je zaradi različnih vzrokov prišlo do stagnacije rasti kmetijskega sektorja, prav industrijski sektor prevzel vlogo nosilca rasti BDP, še posebej ugodne so bile številke o izvozu oblačil in preprog na evropske trge.

V gradbeništvu zaradi nizkih stopenj javnega in privatnega investiranja, do katerih je prišlo zaradi nekontroliranega prekomernega zidanja v zadnjih letih in nizke stopnje poslovnega zaupanja, ne moremo govoriti o posebnih perspektivah ali visokih stopnjah rasti, vsekakor pa se velike možnosti skrivajo v nepalskih rekah – hidroelektrični potencial je ocenjen na 43.000 MW, medtem ko trenutne proizvodne kapacitete zadoščajo za borih 300 MW, elektriko pa ima le 15 % prebivalcev.

3.3.3. Storitve

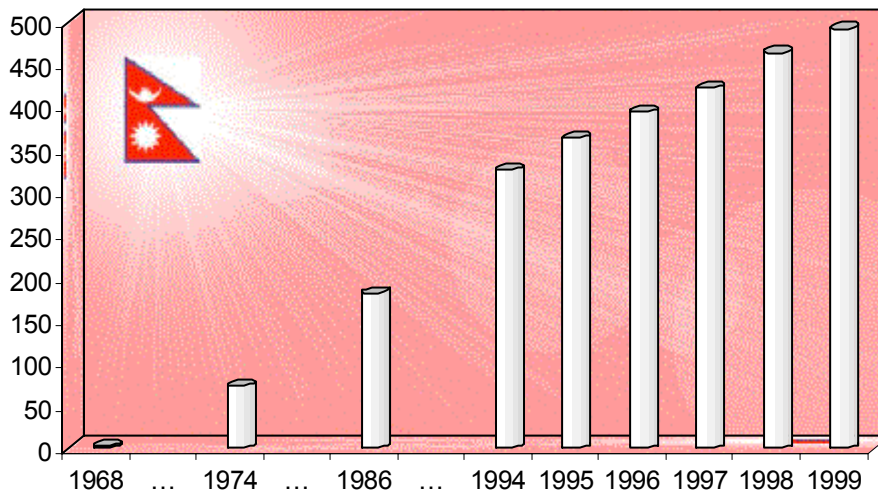
Čeprav storitveni sektor po letu 1997 predstavlja največji delež v nominalnem BDP, pa o njem zaradi relativno majhnega števila prebivalcev, ki jim nudi zaposlitev, ne moremo govoriti kot o najpomembnejšem sektorju. Za tradicionalno pozitivno storitveno bilanco je daleč najzaslužnejši turizem, ki ga mnogi poleg kmetijstva štejejo za temeljni kamen nepalskega gospodarstva.

Nepal je obdarjen z ogromnimi možnostmi za razvoj turizma. Osnovna zahteva za takšno vrsto razvoja so geografske privlačnosti, v čemer Nepal nikakor ne zaostaja za oddaljeno Švico ali bližnjim Kašmirjem, poleg tega pa je Nepal obdarjen še s celo vrsto kulturnih in religioznih znamenitosti. Vseeno je zgodovina razvoja turizma v državi zelo kratka, saj je bil tujcem do leta 1950 vstop v državo prepovedan. Z odprtjem svetu je bila zgrajena tudi osnovna infrastruktura, ustanovljen je bil Oddelek in nato še Ministrstvo za turizem. Število turistov, ki je še leta 1968 znašalo le 2.420, je pričelo naglo rasti.

Med turisti prevladujejo obiskovalci iz Evrope in Indije, razveseljiva pa sta podatka, da se povprečna dolžina bivanja vztrajno povečuje in je leta 1999 znašala skoraj 13 dni, prav tako pa se povečuje povprečna zapravljenja vsota denarja, ki ga turist porabi med bivanjem. V skladu s trendom se je število postelj v državi v obdobju 1994-1999 skoraj podvojilo. Za razvoj nepalskega gospodarstva so tako pomembne predvsem koristi, ki jih takšni trendi prinašajo:

- 1) *tuje valute* – splošno znano je dejstvo, da v Nepal v vlada akutno pomanjkanje tujih valut, ki bi jih država potrebovala za izvajanje razvojnih projektov in programov. Turistične agencije, letalske družbe itn. pogosto zahtevajo plačilo kar v ameriških dolarjih – v nepalskih rupijah se določenih storitev sploh ne da plačati. Turizem je tako najpomembnejši vir tujih valut.
- 2) *zaposlenost* – ob rastoči nezaposlenosti je turizem ter z njim neposredno in posredno povezane storitve in industrije, rešilna bilka predvsem za mlajše in bolj izobražene prebivalce.
- 3) *obrtništvo* – Nepal že od nekdaj slovi po rokodelcih in njihovih čudovitih ročnih izdelkih. Turizem predstavlja najpomembnejši impulz za nadaljnji razvoj tradicionalnih obrti.
- 4) *ostalo* – dobri odnosi z državami, iz katerih prihajajo turisti, ter dobri vtisi o državi, katero so obiskali, so naložba v prihodnost.

Slika 2: Število turistov v izbranih letih (v tisočih)

Vir: Nepal 2002 Economic Update, 2002, str. 36.

Na žalost pa s tujimi turisti v deželo ne pridejo le pozitivne posledice, pač pa se morajo domačini sprijazniti tudi z nekaterimi negativnimi:

- 1) *visoke cene* – višje cene, ki jih turisti plačujejo za skoraj vse proizvode, negativno vplivajo na splošno raven cen taistih proizvodov za domačine, katerih življenjski standard je povsem drugačen od življenjskega standarda turistov.
- 2) *izpostavljenost* – v deželi skorajda ni kotička, ki ga turisti ne bi dosegli, s čimer vse, dobro ali slabo, postane izpostavljeno zunanjemu svetu.
- 3) *posnemanje* – tradicionalne vrednote postajajo manjvredne, mladi čedalje pogosteje posnemajo obnašanje in oblačenje turistov.
- 4) *onesnaženje* – med turisti so številni gorniki in trekerji, za katerimi v gorskih predelih ostajajo gore smeti in čedalje manj dreves, katerih les uporabijo za kurjavo, kar vodi v ekološki propad.

Ob vsem tem je pomembno pripomniti, da rast števila turistov v zadnjih letih ne dohaja želene ravni, za kar so krive predvsem določene ovire, s katerimi se spopada nepalska turistična industrija:

- 1) osnova za razvoj turistične industrije so transportne in komunikacijske zveze, ki v nekaterih delih države sploh ne obstajajo, drugod pa so slabo razvite.
- 2) prav tako so pomembne prenočitvene zmogljivosti, ki so v kathmandujski kotlini in Pokhari sicer na solidni ravni, drugod pa še zdaleč ne.
- 3) slaba izobrazba in pomanjkanje kvalitetnih turističnih vodičev.
- 4) pomanjkanje reklamno-promocijskega gradiva, zemljevidov, brošur, posterjev ter celo informacijskih centrov.
- 5) slaba ponudba spremljevalnih aktivnosti, kot so zanimivi kulturni programi, športne aktivnosti, ...
- 6) prešibka in premalo navzoča promocija v tujih medijih.
- 7) odsotnost turističnih agencij zunaj kathmandujske in pokharske kotline.
- 8) slaba varnost turistov v določenih delih države. Novice o ropih in umorih vplivajo izredno negativno na pritek turistov.

Z zadnjo točko je tesno povezana tudi rak-rana nepalske turistične industrije v zadnjih letih, to je delovanje skupine upornikov, ki so se po nekdanjem kitajskem diktatorskem predsedniku Mao Ze Dongu poimenovali maoistični uporniki. Njihovo zavzemanje za komunistično državo, podkrepljeno s krvavimi napadi na policijske postojanke, Nepal dnevno uvršča v črne kronike svetovnih medijev in ga uvršča med države, v katere so potovanja ne povsem varna. Posledična gospodarska škoda je enormna.

4. EKONOMSKA POLITIKA

4.1. Monetarna in fiskalna politika

4.1.1. Monetarna politika

Nepalski monetarni sistem sloni na delovanju Nepalske Centralne Banke (Nepal Rastra Bank – NRB), ustanovljene leta 1956, v času tradicionalnih gospodarskih metod, sistema dveh valut, nizke ravni infrastrukturne razvitosti in popolne odsotnosti finančnega sistema.

Kot centralna banka države ima Nepal Rastra Bank ekskluzivno pravico izdajanja bankovcev in kovancev ter je odgovorna za upravljanje državnih tujih rezerv. Med ostale pomembne funkcije, ki jih opravlja NRB, štejemo razvijanje bančnega in finančnega sistema v državi, informiranje in svetovanje vladi o finančnih in ekonomskih zadevah, mobiliziranje kapitala in upravljanje javnega dolga. NRB je ob tem tudi v vlogi bankirja države, hkrati pa tudi izhod v sili za posojanje denarja. Podobno kot v številnih drugih državah v razvoju tudi v Nepalju NRB prevzema številne razvojne funkcije, namenjene podpori prizadevanjem pospeševanja razvoja celotnega gospodarstva.

Od sredine leta 1998 NRB stremi k istočasnemu dovoljevanju kreditne ekspanzije v podporo rasti proizvodnih rezultatov in zmanjševanju potenciala za monetarno ekspanzijo, ki podžiga inflacijo. NRB svojo politiko izvaja s pomočjo deleža denarnih rezerv (CRR), stopnje refinanciranja in posredovanj na odprtem trgu z uporabo menic ter dogovorov o ponovnem nakupu. Ob danih instrumentih je dejanska moč NRB zaradi odsotnosti razvitega trga vladnih vrednostnih papirjev in omejenega obsega instrumentov dolga še vedno omejena. V smislu odprave teh omejenosti so bile leta 1997 predstavljene dolgoročne vladne obveznice, hkrati pa se je pojavil trud za zmanjšanje financiranja centralne banke javnega sektorja. Politika obrestnih mer je bila izvajana predvsem kot moralno prepričevanje za znižanje posojilnih stopenj ob poskušanju preprečevanja prevelike rasti donosov menic.

Za fiskalno leto 1998/99 je NRB ob 7 % inflaciji načrtovala 15 % letno rast denarja v širšem smislu (M2), a je zaradi njene pasivne države denar v širšem smislu dosegel 21 % letno rast, podobno kot v fiskalnem letu 1997/98. Letna rast denarja v ožjem smislu je v tem obdobju padla s 17 % na 13 %. V prvih devetih mesecih fiskalnega leta 2001/02 pa je M1 že padel na 8,1 % letno rast. Menjalni tečaj zaenkrat ostaja vezan na indijsko valuto po stopnji 1,6 nepalske rupije za 1 indijsko.

Stopnja kreditiranja privatnega sektorja je v letu 1998/99 zaradi počasnejše rasti celotnega gospodarstva in težav dveh največjih bank, Rastriya Banijya Bank (RBB) in Nepal Bank Limited (NBL), zrasla zgolj minimalno, zato pa je bistveno narasla stopnja kreditiranja javnega sektorja kot posledica zmanjševanja odvisnosti vlade od financiranja centralne banke.

Nominalne obrestne mere komercialnih bank so v letu 1998/99 zaradi politike NRB in omejenega povpraševanja privatnega sektorja po bančnih kreditih nadaljevale s padanjem, kar je povzročilo negativne realne obrestne mere.

4.1.1.1. Razvoj finančnega sistema

V 1990-ih letih je Nepal uspelo narediti velik korak naprej v razvoju finančnega sektorja. Če sta bili v začetku desetletja v državi le dve komercialni banki, pa še ti v državni lasti, je bilo ob koncu leta 1999 13 komercialnih bank, 2 razvojni banki, 5 regionalnih razvojnih bank, 45 finančnih združb, ...

Navkljub rasti števila institucij pa finančni sektor ostaja zelo segmentiran, saj so pravno dovoljene različne kategorije finančnih institucij, niso pa dovoljeni prevzemi in združitve med njimi, zaradi česar se niso razvili dinamični elementi povečujoče se konkurence in restrukturiranja institucij. To najbolje razlaga dejstvo, da imata največji banki v svoji lasti še vedno kar 86 % vseh podružnic komercialnih bank. Večina (9) preostalih 11 komercialnih bank je v večinski tuji lasti in kot take tudi subjekt bolj restriktivne regulacije. V zasebni domači lasti pa sta 2 komercialni banki.

Nad dejavnostmi finančnega sektorja budno bedi vlada, še posebej skozi svoj lastniški delež v najpomembnejših institucijah finančnega sektorja – RBB, Agricultural Development Bank of Nepal (ADBN) in Nepal Industrial Development Corporation (NIDC), do nedavnega pa tudi v NBL. Vlada od bank v mešani lasti zahteva podpis posebnega dogovora, s katerem se le-te, med drugim, zavežejo tudi k omejitvi števila tujih vodstvenih delavcev v banki.

4.1.1.2. Reforma finančnega sektorja

Finančni sektor ostaja šibek in nesposoben zagotavljanja ustreznega finančnega posredovanja, njegov razvoj pa v veliki meri zavirajo globoko ukoreninjene finančne težave RBB in NBL ter pomanjkljivosti v delovanju NRB kot nadzorniku depozit-jemajočih finančnih institucij.

V 1990-ih letih je bilo tako veliko storjeno za razvoj finančnega sektorja, manj pa za razvoj učinkovitega finančnega sektorja. Osnovni cilj programa reforme finančne sektorja je poskrbeti za ustanovitev zdravega, tržno usmerjenega in konkurenčnega sistema, ki bo podprl makroekonomsko stabilnost in rast na osnovi rasti privatnega sektorja. Po posvetovanjih s Svetovno banko (WB), Azijsko razvojno banko (AsDB) ter ostalimi darovalci in zasebnimi organizacijami je NRB med cilje reforme finančnega sektorja zapisala:

- 1) izvršitev restrukturnih načrtov za največje banke, ki so vse po vrsti v finančnih težavah. Cilj naj bi dosegli z menjavami vodstev, izboljšanimi mehanizmi kontrole kreditov in zaprtjem nedonosnih podružnic.
- 2) izboljšanje pravnega in regulacijskega okvirja finančnega sektorja.
- 3) okrepitev NRB in njene nadzorne funkcije, hkrati pa njeno osredotočenje na vlogo centralnega bankirja.
- 4) izboljšanje regulacije nebančnih depozit-jemajočih institucij.
- 5) izboljšanje pravnega in institucionalnega okvirja za vračanje posojil.

4.1.2. Fiskalna politika

4.1.2.1. Javni dohodki in izdatki

Nepal je država v kateri fiskalno leto traja od 16. julija danega leta do 15. julija naslednjega leta, obenem pa tudi država, ki se že tradicionalno spopada s fiskalnim primanjkljajem, posledico slabega upravljanja javnih sredstev in kot takim resno oviro načrtnemu gospodarskemu razvoju države. V zvezi s tem se omenjata predvsem dva večja problema:

- 1) stopnja prihodkov je prenizka glede na stopnjo izdatkov in razvojne potrebe, zaradi česar je razvojna aktivnost zelo odvisna od tuje pomoči.
- 2) javni viri, vključno s tujo pomočjo, so iz različnih razlogov porabljeni neučinkovito in nesmotrno.

Tabela 8: Javni prihodki in izdatki kot % delež BDP v izbranih letih

	1995	1996	1997	1998	1998	1999	1999	2000
				<i>proračun</i>		<i>proračun</i>		<i>proračun</i>
Celotni prihodki	10,4	10,8	10,5	12,1	10,7	11,8	10,1	11,1
Davčni prihodki	8,7	8,7	8,7	10,0	8,6	9,5	8,2	9,1
Ostali prihodki	1,7	2,1	1,8	2,1	1,9	2,3	1,9	2,0
Celotni izdatki	15,9	17,6	16,5	19,4	17,4	19,6	16,4	18,1
Tekoči izdatki	6,9	7,5	7,4	8,2	7,8	8,3	7,9	7,7
Razvojni izdatki	9,0	10,1	9,1	11,2	9,6	11,3	8,5	10,4
Deficit	5,5	6,8	6,0	7,3	6,7	7,8	6,3	7,0
Financiranje	5,5	6,8	6,0	7,3	6,7	7,8	6,3	7,0
Tuja sredstva	4,2	4,8	4,6	6,5	4,8	6,9	5,0	6,0
Domača sredstva	1,3	2,0	1,4	0,8	1,9	0,9	1,3	1,0

Vir: Nepal – Recent Economic Developments, 2000, str. 68.

Celoten fiskalni primanjkljaj je v zadnjih letih omejen na okoli 7,5 % BDP, ob čemer znaša stopnja domačega posojanja praviloma manj kot 2 % BDP, vendar gre do te – relativno nizke – številke predvsem na račun razvojnih aktivnosti. Zadnja leta so tako zaznamovali nizek in rahlo padajoč delež prihodkov v BDP, rastoč delež tekočih izdatkov in nihajoč delež razvojnih izdatkov. V fiskalnem letu 1998/99 so se celotni izdatki v primerjavi s preteklim letom celo znižali, predvsem na račun znižanja razvojnih izdatkov, do česar je v največji meri prišlo zaradi slabega izvajanja projektov. Podrobnejši pregled pokaže največje zmanjšanje izdatkov v socialnih sektorjih, še posebej izobraževanju in zdravstvu, v katerih že tako ali tako vlada alarmantno nizka raven razvitosti. Primanjkljaj je tradicionalno primarno financiran s tujo pomočjo. V prihodnjih letih nepalska vlada načrtuje stabilizacijo fiskalnega položaja s povečanjem davčnih prihodkov, zmanjšanjem tekočih izdatkov in opaznim povečanjem razvojnih izdatkov, financiranih s tujo pomočjo, ob čemer se pričakuje zmanjšan delež domačega posojanja.

4.1.2.2. Reforma davčnega sistema

Čeprav je raven zbranih celotnih prihodkov od začetka 1990-ih let sicer opazno zrasla, pa ostaja nizka celo v primerjavi z azijskimi državami. Za takšno stanje se krivi predvsem neučinkovit davčni sistem, katerega prihodki so vsako leto znova nižji od načrtovanih, ostali prihodki pa so premajhni, da bi lahko pokrili razliko. Opazen primanjkljaj se beleži pri davku na dodano vrednost, trošarinah in davku na zemljišča, davki na trgovino pa sicer beležijo opazno rast, a ostajajo pod načrtovano mejo. Le-to pa so v zadnjih letih močno presegli davki na dohodek in davki na zaslužek.

Za nezadovoljivo raven davčnih prihodkov sta krivca predvsem davčni sistem s pogostimi spremembami in številnimi izjemami ter davčna administracija s premalo osebja, ki je tudi preslabo izobraženo, slabo plačano in brez dodatnih spodbud, njihovo delo pa zavirata še neustrezni transportna in komunikacijska infrastruktura. Rešitev teh problemov vidi Ministrstvo za finance v oblikovanju celostnega računalniškega sistema z registriranimi davkoplačevalci, revizijami in raziskovalnimi podatki, s katerimi bi izboljšali delo na področju davka na dodano vrednost in davka na dohodek, ter ustanovitvi osrednjega centra za registracijo, ki bo s pomočjo identifikacijskih števil (PIN) skrbel za skupne revizije in raziskave.

Osrednji del reforme davčnega sistema pa predstavlja uveljavitev davka na dodano vrednost (DDV), ki je bil prvič predstavljen novembra 1997, a je zaradi upiranja poslovne skupnosti v veljavo stopil šele v avgustu 1998 in že kmalu doživel prve korekcije, predvsem v smislu boljše registracije davkoplačevalcev. Za resnično uspešno implementacijo davka pa ima oddelek za DDV kronično premalo zaposlenih. Z okrepitvijo administracije bi lahko rešili čedalje večji zaostanek v delu, okrepili revizijsko dejavnost in spodbudili uspešnejše pobiranje davka.

4.2. Razvojna politika

4.2.1. Petletni razvojni plani

Razvoj nepalskega gospodarstva od sredine 50-ih let 20. stoletja temelji na zaporednih petletnih razvojnih planih. Vse planom je skupno, da iz ekonomskega vidika težijo k povečanju proizvodnje in zaposlenosti; razvoju infrastrukture; dosegu ekonomske stabilnosti; pospeševanju industrije, trgovine in mednarodne trgovine; ustanovitvi in uveljavitvi administrativnih javnih institucij za podporo ekonomskemu razvoju; ter predstavitvi delovno intenzivnih proizvodnih tehnik za izkoreninjenje podzaposlenosti. S socialnega vidika plani tradicionalno težijo k izboljšanju izobraženosti in zdravja, kot tudi k spodbujanju enakopravnejše razdelitve dohodka. Prvi štirje plani so bili osredotočeni na infrastrukturo oz. omogočanje premikov dobrin in storitev ter na povečanje velikosti trga. Vsi plani pa so zelo odvisni od tuje pomoči v obliki subvencij in posojil.

Prvi petletni plan (1956-61) je večino proračunskih izdatkov namenil gradnji transportnih in komunikacijskih kapacitet ter kmetijstvu, vključno z razvojem vasi in namakanju zemlje, a je bil slabo sprejet in še slabše realiziran. **Drugi petletni plan** je bil iz političnih razlogov predstavljen šele leta 1962 in je trajal le do leta 1965, prioritete in rezultati pa so bili podobni prvemu planu. Državna planska komisija, National Planning Commission – NPC, je krivdo za to pripisala popolnemu pomanjkanju statističnih podatkov in analiz. **Tretji petletni plan** (1965-70) je ob nespremenjenih prioritetah in centralni oblasti, ki je še vedno izvajala večino nalog, povečal sodelovanje lokalnega pančajata, kar je bilo značilno tudi za **četrti petletni plan** (1970-75). **Peti petletni plan** (1975-80) je prvič omenil problem revščine, vendar glede tega ni bilo zapisanih nikakršnih ciljev. Kot vrhovna

prioriteta je omenjen razvoj kmetijskega sektorja, poudarek pa je tudi na povečanju industrijske proizvodnje in socialnih storitev, pa tudi omejevanju rasti prebivalstva. V **šestem petletnem planu** (1980-85) se prioritete ne spremenijo, še manj sredstev pa je namenjenih razvoju transportnih in komunikacijskih kapacitet, za katere se smatra, da so dosegle stopnjo, na kateri je sredstva pametneje vlagati v kmetijstvo in industrijo. **Sedmi petletni plan** (1985-90) spodbudi sodelovanje privatnega sektorja in lokalnih skupnosti. Prvič v zgodovini planov so v njem zapisani konkretni cilji glede osnovnih človeških potreb.

Zaradi političnih sprememb leta 1990 je tudi **osmi petletni plan** (1992-97) stopil v veljavo z zamudo. Med najpomembnejšimi cilji je bil v njem zapisan boj proti revščini, podkrepjen z nacionalno strategijo za zmanjšanje revščine, vendar so se prizadevanja izkazala za bolj birokratska kot dejansko učinkovita.

Deveti petletni plan (1997-2002) se problemu revščine posveti s konkretnimi številkami: cilj je zmanjšanja stopnje revnega prebivalstva z 42 na 32 %, kar strokovnjaki ob sodelovanju revnih na vseh stopnjah ocenjujejo kot prvi korak na poti k izkoreninjenju tega zla. Posebna pozornost je ob tem namenjena zmanjševanju razkoraka med stopnjo zaposlenosti in stopnjo natalitete. Prve ocene pa že kažejo, da načrtovana 5 % stopnja rasti proizvodnje ne bo dosežena, podobno kot ne bo dosežena večina preostalih zastavljenih ciljev. Razvojna strategija, nujno potrebna za pospešeno ekonomsko rast in pravičnejšo distribucijo koristi, ni nova, a je v devetem planu vseeno močno poudarjena. Po njej mora Nepal za doseg pospešene ekonomske rasti na trdni osnovi razviti oz. izkoristiti svoje omejene vire ekonomske rasti – vodne vire, možnosti razvoja turizma ter omembe vredno, a v veliki meri neizobraženo in neizkušeno, prebivalstvo. Za razvoj na osnovi vodnih in človeških virov pa bodo, ob ogromno vloženega času in truda, nujno potrebne tudi ogromne investicije, zato se mora Nepal srednjeročno usmeriti na uravnoteženo razvojno strategijo, temelječo na izkoriščanju potencialov ostalih sektorjev, predvsem razvoju kmetijstva, turizma in storitvenih sektorjev ter iskanju tržnih niš za izvoz obrtnih izdelkov v Indijo in druge dežele. Ob tem pa se ne sme zanemariti aktiven razvoj človeških virov.

V času, ko Nepal plačuje ceno 45 let neuspešnega planiranja, je bil brez natančnih analiz pozitivnih in negativnih plati predhodnih planov izdan **deseti petletni plan** (2002-07). Ob osrednji strategiji izkoreninjenja revščine se v prvi vrsti pojavlja problem zastavljanja konkretnih ciljev. Ti so večinoma zasnovani tako, da je mogoča velika manipulacija s številkami, ki jo omogoča slabo razvita statistika v državi. V planu je navkljub relativno slabim rezultatom liberalnega ekonomskega sistema v zadnjem desetletju predvideno dodatno zmanjševanje vloge države in povečevanje vloge prostega trga, ki naj bi rešil vse težave. Podobno je velik pomen dan decentralizaciji, a ironično ni nikjer omenjeno s kakšnimi sredstvi naj bi razpolagale lokalne skupnosti.

Zaradi neujemanja ciljev, strategij in politik, nekonsistentnosti glede na določene uporabne točke prejšnjih planov, prevelike teoretičnosti in premajhne praktičnosti načrtov ter

zastarelosti uporabljenih metodologij – za določene ekonomske kazalce nihče razen vlade ne pozna metode izračunavanja – se v državi čedalje pogosteje pojavljajo mnenja, da je planski sistem zastarel, plani pa so le še neuporaben in nepomemben ritual, ki omogoča metanje peska v oči tako prebivalcem Nepala kot tujim investitorjem, podpornikom in darovalcem.

4.2.2. Pomen tujega kapitala

4.2.2.1. Tuja pomoč

Nepal se je po dobi skorajda popolne izolacije leta 1952 vključil v t.i. Colombo Plan za kooperativen ekonomski in socialni razvoj Azije in Pacifika, preko katerega je v 1950-ih letih precej nepalskih državljanov dobilo šolnine za različne študije v tujih državah. Vsa ostala tuja pomoč v tem času je bila v obliki subvencij, namenjenih razvoju kmetijstva, transportne infrastrukture in proizvodnji energije. Več kot tretjino subvencij sta prispevali Indija in ZDA, omembe vredni pa so bili tudi prispevki Kitajske in Sovjetske zveze. Brez pretiravanja lahko zatrdimo, da so bili vsi razvojni projekti do sredine 1960-ih let v veliki večini ali pa celo popolnoma financirani s tujo pomočjo.

V tem času se je pojavila tudi tuja pomoč v obliki posojil. Njen delež v celotni tuji pomoči, ki je v obdobju med leti 1965 in 1970 znašal pod 4 %, je v obdobju 1985-1988 zrasel že na več kot 25 %, prav tako pa se je razširil tudi krog darovalcev.

Njihova vloga je brez dvoma izredno pomembna, če ne celo bistvena, za delovanje nepalske države, a se o pozitivnih učinkih njihovega delovanja že dolgo krešejo mnenja. Med očitki se najpogosteje pojavlja mnenje, da tuji darovalci preveč slepo zaupajo vladam, s čimer dejansko zavirajo napredek v deželi, pa tudi, da tuja pomoč nadomešča razvoj domačega znanja in tehnik. Posledica tega je, da se čedalje pogosteje pojavljajo zahteve, ki naj bi jih tuji darovalci upoštevali. Za začetek naj bi aktivno podprli vlado v njenih reformnih prizadevanjih, v skladu s tem pa tudi:

- 1) darovalci naj bi pomagali vladi pripraviti kratkoročni program reform in dolgoročno okrepiti institucionalne kapacitete na različnih ravneh.
- 2) darovalci bodo morali sprejeti posledice reformnih programov in prilagoditi svoje programe za podporo le tistih projektov in aktivnosti, ki služijo v korist nepalske države.
- 3) med darovalci bo potreben večji trud v smeri izboljšane koordinacije in manj tekmovanja med njimi.
- 4) potrebne bodo določene spremembe v načinu pripravljanja in upravljanja projektov, ki spodbujajo povečanje lastniškega deleža v lokalnih rokah.
- 5) darovalci naj bi se izkazali tudi z večjo fleksibilnostjo in prilagodljivostjo trenutnim razmeram.

Tabela 9: Največje države donatorke in področja njihove pomoči v preteklosti

Indija
je sodelovala pri izgradnji mednarodnega letališča v Kathmanduju, jeza na reki Kosi ter številnih namakalnih projektih.
ZDA
so pomagale pri razvoju vasi, kmetijstva, izobrazbe in javnega zdravstva, pomembno vlogo pa so odigrale tudi pri razvoju industrije.
Kitajska
je pomagala zgraditi tramvajsko linijo v Kathmanduju, številne ceste v državi ter tovarne usnja, obutve, opek in ploščic.
Sovjetska zveza
pa je sodelovala pri izgradnji tovarn cigaret in sladkorja, hidroelektrarne in dela avtoceste Vzhod-Zahod.

Vir: Foreign Aid in Nepal, NepalNet, 20.06.2002.

4.2.2.2. Tuje investicije

Nepal je svoja vrata tujemu investiranju odprl šele s sprejetjem Akta o tujem investiranju in transferju tehnologije v sklopu vladnega programa ekonomske liberalizacije leta 1992. Promocija tujega investiranja je v njem označena kot pomembna strategija pri doseganju ciljev povečanja industrijske proizvodnje kot osnove za pokrivanje osnovnih človekovih potreb, za povečanje možnosti zaposlitve in za izboljšanje plačilne bilance. Od tujih investicij se pričakuje, da bodo dopolnjevale domače zasebne investicije skozi tuje kapitalske tokove, transfer tehnologije, izboljšave v vodstvenih sposobnostih in produktivnosti ter zagotavljale dostop do mednarodnih trgov. Nepalske oblasti se tega zavedajo, zato pritegovanju tujega kapitala pripisujejo izreden pomen.

Tuje investicije so dobrodošle v obliki tuje valute ali osnovnih sredstev, mednje pa štejejo tudi reinvestiranje dobičkov iz tujih investicij. Le-te so dobrodošle tudi v skoraj vseh sektorjih, razen v obrambni industriji ter proizvodnji cigaret in alkohola. Nepal spodbuja tuje investiranje tako v obliki mešanih družb z nepalskih soinvestitorjem kot v obliki družb v 100 % tuji lasti.

Navkljub temu je stopnja neposrednega tujega investiranja v Nepal nizka v primerjavi z ostalimi državami, saj obstajajo številne ovire. Nezačuden je pravna varnost, ki se manifestira v nespoštovanju pogodb, netransparentnost davčnega sistema in pravnega okvirja, odsotnost arbitražnih mehanizmov ter pomanjkanje zanesljivih dodatnih storitev

negativno vplivajo na stopnjo tujega investiranja. Kot kažejo izkušnje drugih držav, za pritegovanje tujih investicij niso tako pomembne fiskalne in davčne ugodnosti, kot je pomembno ustrezno okolje, v katerem so stroški poslovanja transparentni in napovedljivi, poslovne odločitve pa so lahko izvajane hitro in učinkovito.

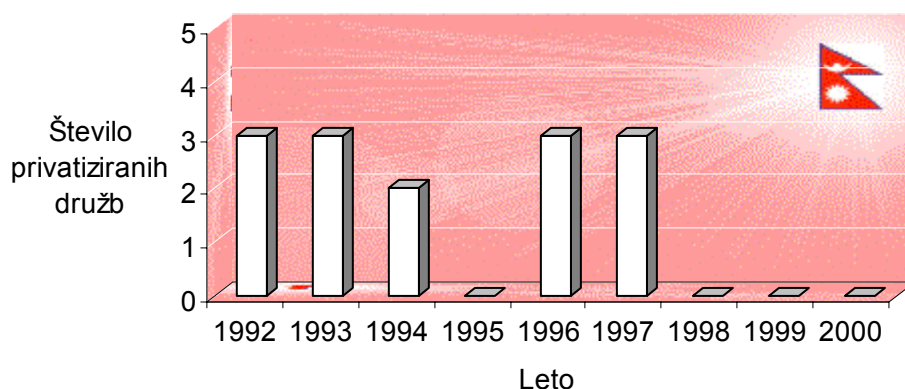
4.2.3. Program ekonomskih reform

Zadnja leta so zbudila pozornost zaradi odsotnosti vsaj omembe vrednega truda za odpravo največjih ovir ekonomskemu razvoju skozi ustrezen program ekonomskih reform. Program reform iz začetka in sredine 1990-ih let, izvajan pod nadzorom Mednarodnega denarnega sklada, se je v oktobru 1995 iztekel. Od takrat naprej so imele različne vlade velike težave z doseganjem soglasja o načinih spopadanja z ekonomskimi problemi, delno tudi zaradi različnih pogledov največjih političnih strank na te probleme. Navkljub priznani pomembnosti reform je bilo v zadnjih letih tako le malo truda za njihovo udejanjanje. Podobno velja tudi za proračun za fiskalno leto 1999/2000, v katerem je zapisan obsežen program ekonomskih reform, med katerimi smo že omenili zelo pomembni reformo finančnega sektorja ter reformo davčnega sistema, sedaj pa si bomo natančneje ogledali še privatizacijo, decentralizacijo, cenovne prilagoditve, upravljanje z javnimi izdatki ter spreminjanje vloge privatnega sektorja.

4.2.3.1. Privatizacija

Napredek na področju privatizacije je zaenkrat boleče počasen.

Slika 3: Število privatiziranih družb v obdobju 1992-2000

Vir: Nepal – Recent Economic Developments, 2001, str. 74.

Od 47 javnih družb, ki naj bi bile privatizirane, jih je bilo od začetka v letu 1992 dejansko privatiziranih le 16 (še od teh sta 2 bili pravzaprav ukinjeni, ne pa privatizirani), za 22 od njih pa še ni bil izdelan niti časovni načrt niti oblika privatizacije. Še posebej je zaskrbljujoče dejstvo, da je bila privatizacija zadnje od teh 16 družb končana že v februarju 1997, medtem ko v letih 1998, 1999 in 2000 na tem področju ni bil zabeležen skorajda nikakršen napredek.

Nikakor pa ne moremo reči, da v obdobju 1998-2000 privatizacija ni bila načrtovana. Bila je, tako kot že leta prej, a so se ob njenem izvajanju pojavljale številne ovire.

Tabela 10: Problemi z načrtom privatizacije v letih 1998, 1999 in 2000

Družba	Datum privatizacije	Vrednost (mio USD)	Število zaposlenih	Oblika privatizacije	Problemi in težave
Bhaktapur Brick Factory Ltd.	sredina 1997	3	...	najem	država zaseže tovarno zaradi nespoštovanja pogodbe; trenutno v procesu ugotavljanja vrednosti
Himal Cement Factory	sredina 1998, prestavljen na sredino 2000	1,5 do 2	905	prodaja deleža	problemi z delovno silo in okoljevarstvene skrbi
Butwal Power Company	začetek 1999, prestavljen za nedoločen čas	25 do 30	300	prodaja deleža	počasen in kompliciran dražbeni proces dveh ovojnic
Nepal Telecommunication Corp.	datum še ni določen	153,6	4.516	oblika še ni določena	pričakuje se dolgotrajen in kompleksen proces

Vir: Nepal – Recent Economic Developments, 2001, str. 74-75.

Glavna razloga za dosedanjo malo uspešno privatizacijsko politiko sta, ob številnih specifičnih manjših razlogih, predvsem nesoglasje med političnimi strankami in pomanjkanje trdnega vladnega zavzemanja za privatizacijsko politiko, še posebej zunaj Ministrstva za finance.

4.2.3.2. Decentralizacija

Decentralizacija predstavlja pomembno sredstvo za prenašanje koristi razvoja ruralnim skupnostim, kar je še toliko bolj pomembno ob obče znanih slabostih mehanizmov centralne vlade. Prav tako lahko spodbudi večje sodelovanje lokalnih skupnosti v oblikovanju in udejanjanju projektov in programov na lokalnih ravneh ter spodbudi njihovo sodelovanje v razvojnem procesu. Vendar pa decentralizacija ni zdravilo za vse slabosti. Ob neučinkovitem nadzoru in kontroli ter pomanjkanju mehanizmov za zagotovitev transparentnosti in odgovornosti, se na lokalnih ravneh lahko hitro razbohotita slabo vodenje in korupcija, s čimer ima Nepal obilo izkušenj. Za izboljšanje procesa decentralizacije in razvoj učinkovitega vodenja z ustreznimi mehanizmi so potrebna določena dejanja:

- 1) potrebno je odstraniti politične in birokratske ovire, ki trenutno zavirajo proces decentralizacije.
- 2) nujno je izboljšanje tehničnih kapacitet lokalnih teles za prepoznavanje njihovih potreb in prioritet; za načrtovanje in označevanje virov; za oblikovanje, pripravo in

udejanjanje projektov; za računovodstvo, shranjevanje in poročanje o izdatkih; za mobilizacijo virov skozi obdavčenje na lokalni ravni, ...

- 3) potrebna je jasna razmejitev med centralno in lokalno upravljanimi projekti, da ne prihaja do podvajanja in razmetavanja s sredstvi, ob tem pa je potrebna tudi jasna definicija odgovornosti tako lokalnih skupnosti kot vladnih teles.
- 4) najučinkovitejši način spodbujanja boljšega upravljanja in večje odgovornosti na lokalni ravni je povečanje sodelovanja skupin, ki bodo deležne koristi, v procesu odločanja in udejanjanja. Večja transparentnost dostopnosti do proračunskih sredstev, narava financiranih projektov ter javen dostop do finančnih zapiskov so zagotovilo večje odgovornosti in učinkovitejše porabe sredstev. V tem procesu je še posebej pomembna vloga najrevnejših skupnosti oz. skupin prebivalstva.
- 5) vloga ministrstev in vladnih oddelkov se bo sčasoma morala spremeniti iz izvršilcev v podpornike, ki bodo zagotavljali nujno tehnično pomoč, hkrati pa tudi nadzirali aktivnosti lokalnih teles.

Proces decentralizacije bo nedvomno počasen in v veliki meri odvisen od hitrosti gradnje institucionalnih kapacitet na različnih ravneh, svoje pa bo morala dodati še mednarodna skupnost, prisotna v obliki darovalcev in investitorjev.

4.2.3.3. Cenovna prilagajanja

Po nekaj letih neaktivnosti so bila nedavno opravljena določena cenovna prilagajanja. Ob koncu leta 1999 je bila cena električne energije dvignjena za 30 %, ceni nafte in kerozina za 48 in 24 %, cene gnojil pa za 10 do 20 %.

4.2.3.4. Upravljanje z javnimi izdatki

Za okrepitev finančnega nadzora in postopkov v Ministrstvu za finance, njegovih vejah in z njim povezanih ministrstvih skupnost darovalcev že nekaj časa zagotavlja svojo pomoč. Ker pa je ta pomoč predvsem tehnična, doslej ni vodila k pomembnejšim spremembam v načrtovanju in upravljanju proračuna. Vladi za izboljšanje učinkovitosti javnih izdatkov torej ostaja naloga oblikovanja razvojnega programa z jasno zapisanimi prioritetami, ki bo nato z merljivimi rezultati učinkovito uresničen. Ob tem se bo vlada nujno morala spoprijeti z določenimi spremembami:

- 1) za izboljšanje razdelitve proračunskih sredstev je potrebno povezati regularni in razvojni proračun, pregledati potrebe trenutnih in prihodnjih razvojnih programov glede na obe vrsti proračunov ter zagotoviti sredstva za razvojne programe po prioritetah – rasti, zmanjševanju revščine in zagotavljanju storitev.
- 2) zagotoviti je potrebno večjo stopnjo realizma pri napovedovanju potreb po sredstvih, kar bo omogočilo kontrolo razvojnega proračuna in minimaliziralo nesmotrno porabo proračunskih sredstev. Projekcije izdatkov, pritokov pomoči in obsega proračunskih sredstev bi morale biti usklajene s tekočimi rezultati in sprejemljivimi pričakovanji.

- 3) takšne ocene, pripravljene za tri leta vnaprej, bi zagotovile srednjeročni okvir za razvojni proračun, na katerem bi slonele temeljne spremembe razvojnih programov, vključno s potrebo po razvrstitvi prioritet in omejitvi začetkov novih projektov, pa tudi prepričanjem političnega vodstva o nujnosti racionalizacije oz. opustitve projektov in programov, ki ne delujejo po pričakovanjih. S tem bi razvojni program postal lažje vodljiv.
- 4) k temu je nujno dodati tudi povečano kontrolo projektov in povečane kapacitete za njihovo ocenjevanje, kar bi vodilo k večji disciplini pri vpeljevanju novih projektov v razvojni proračun.
- 5) program izdatkov bi moral biti, potem ko bi bil oblikovan, ustrezno voden, brez zatekanja k paničnim zmanjševanjem stroškov, ki motijo izvrševanje projektov.
- 6) pregled proračuna, opravljen sredi fiskalnega leta, bi lahko izkoristili za ponovno ocenitev potrebnih razvojnih izdatkov, s čimer bi dosegli večjo sistematičnost v izdatkovnih prilagajanjih.
- 7) za zaščito najpomembnejših projektov bi morali oblikovati program prioriternih projektov, ki bi izbranim projektom zagotavljal sredstva ne glede na proračunska prilagajanja.
- 8) nujno je izboljšati neposredno poročanje o izdatkih, tako glede na čas, kot glede na kvaliteto poročil.
- 9) potrebno je povečanje kapacitet za nadziranje izdatkov in ocenjevanje napredka projektov na različnih vladnih ravneh, še posebej v NPC in pomembnih ministrstvih.

4.2.3.5. Spreminjanje vloge privatnega sektorja

Doslej je bilo govora predvsem o javnem sektorju, a se je ob tem potrebno zavedati, da so finančne in institucionalne kapacitete javnega sektorja precej omejene, zaradi česar bo v prihodnosti pri izvajanju potrebnih investicij ter zagotavljanju dobrin in storitev večjo vlogo moral odigrati privatni sektor. Vse več ekonomistov se zaveda, da bo, dolgoročno gledano, privatni sektor moral prevzeti vlogo vlečnega konja nepalskega gospodarstva, medtem ko bo javni sektor prevzel stransko vlogo nadzornika in ponudnika javnih dobrin, pa tudi socialne in ekonomske infrastrukture v krajih, katerih privatni sektor ne bo dosegel. Jasno pa je, da se takšen prehod ne bo zgodil avtomatično. Domači privatni sektor je v Nepal, navkljub opaznemu napredku v zadnjem desetletju, še vedno zelo majhen, zato mora biti vzgajan in spodbujan, v primeru večjih investicij, kot so npr. investicije v hidroenergijo in telekomunikacije, pa mora biti tudi dopolnjevan s tujimi sredstvi v obliki tako mešanih družb in tehničnih partnerstev kot v vlogi večinskih investitorjev.

Za doseg takšnega stanja pa bo potrebno najprej ustvariti primerno okolje. Od tranzicije v demokratični sistem leta 1990 je bilo s ciljem pospeševanja industrijske rasti in razvoja privatnega sektorja sprejetih več ukrepov, usmerjenih v liberalizacijo trgovine, investiranja in finančnega sistema. Ti ukrepi, med katerimi smo že omenili privatizacijo javnih družb, pojav komercialnega bančništva in liberalizacijo investicijske politike, nismo pa omenili še

raznih koncesij za domače in tuje investitorje, pojav zavarovalniškega sektorja, sprejem zakonodaje, ki omogoča privatno investiranje v hidroenergetskih projektih itn., so imeli, splošno gledano, pozitiven vpliv na razvoj privatnega sektorja, ki pa kljub temu trpi predvsem zaradi slabega uresničevanja napovedanih politik, protislovnosti v vedenju vlade do privatnega sektorja, šibkega pravnega in institucionalnega okvirja ter šibkega finančnega sektorja, ki zavira razvoj privatnega sektorja.

Za hitrejši razvoj sektorja bo tako zelo pomembna odstranitev teh ovir. Predvsem mora vlada dati jasne signale o vlogi privatnega sektorja v gospodarstvu tako privatnemu sektorju kot javnosti, ki ima v Nepalju o njem praviloma slabo mnenje. Nič manj ni pomembna jasna definicija vloge države, ki naj bi s privatnim sektorjem učinkovito sodelovala, ne pa ga dušila, ob tem pa je nujno tudi uravnoteženje pomena podjetij v privatni in javni lasti. S tem je v prvi vrsti mišljena odstranitev zaščite, ki jo uživajo podjetja v javni lasti na številnih področjih (energetika, telekomunikacije, ...). Takšno razbitje javnih monopolov bi poleg pospešitve razvoja privatnega sektorja nedvomno pozitivno vplivalo tudi na učinkovitost. Nad vsem tem pa bi moral nujno stati jasen in transparenten pravni in institucionalni okvir, ki bi podpiral aktivnosti privatnega sektorja.

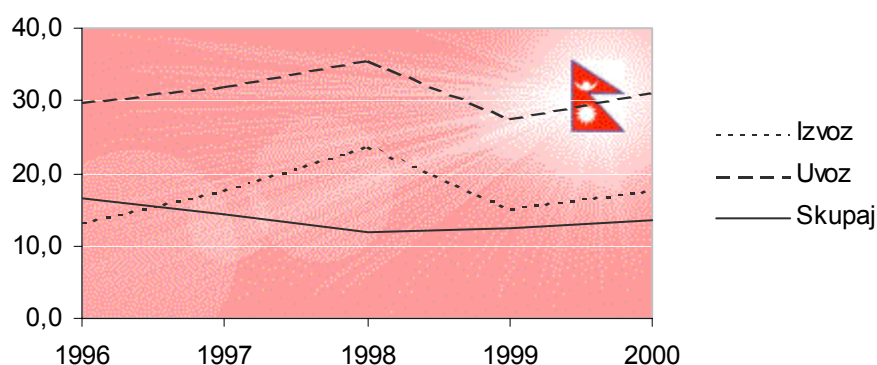
4.3. Zunanjetrgovinska politika

Zunanja trgovina predstavlja eno od najpomembnejših oblik trgovine in je kot taka velikega pomena v ekonomskem življenju Nepala. Pravzaprav bi težko rekli, da je manj pomembna od kmetijstva, turizma ali transporta, saj so skoraj vsi sektorji vsaj povezani z zunanjo trgovino, če že ne odvisni od nje, poleg tega pa predstavlja tudi zelo pomemben vir tujih valut.

Če zunanjetrgovinske trende pogledamo skozi zgodovinsko prizmo, ugotovimo, da skupna vrednost zunanje trgovine konstantno raste. Enaka ugotovitev velja za izvoz, pri čemer je pomembno, da se je struktura izvoznega blaga z leti povsem spremenila. Primarne proizvode, povezane s kmetijstvom, gozdovi in živalmi, so na vrhu lestvice povsem zamenjali industrijski proizvodi. Nasprotno se uvozna struktura z leti ni spremenila, tri četrtine uvoza tradicionalno predstavljajo proizvedene dobrine, kot so tekstil, stroji, vozila, kemikalije, zdravila itn., prav tako pa z leti beležimo konstantno rast vrednosti uvoza. Za Nepal je tudi značilno, da je vrednost uvoza večja od vrednosti izvoza, zaradi česar se država ves čas, precej neuspešno, bojuje z zunanjetrgovinskim primanjkljajem.

Bolj podroben pogled pokaže, da je nepalska vlada z vzpostavitvijo demokracije leta 1990 začela aktivno spodbujati zunanjo trgovino. Pri ustvarjanju izvozu prijaznega okolja je stavila predvsem na ekonomsko liberalizacijo v začetku 1990-ih let, na zaporedne runde liberalizacije trgovine (povprečna carinska tarifa zdaj znaša 13 %) v sredini prejšnjega desetletja ter na skoraj popolno odstranitev vseh necarinskih uvoznih ovir. Zaradi teh ukrepov se je delež trgovine in izvoza v BDP podvojil, izvoz pa je v večini let prejšnjega desetletja predstavljal motor rasti nepalskega gospodarstva.

Slika 4: Zunanjetrgovinski tokovi kot % BDP v letih 1996-2000

Vir: Nepal 2002 Economic Update, 2002, str. 29.

Tabela 11: Zunanjetrgovinski tokovi v letih 1996-2000 (v mio USD)

	1996	1997	1998	1999	2000
Izvoz	601	856	1160	763	971
Trgovsko blago	359	445	397	525	721
Hrana in žive živali	35	51	47	55	61
Tobak in pijača	0	0	0	1	1
Surovi materiali in jestvine	14	8	12	7	8
Živalska in rastlinska olja in maščobe	4	35	6	53	46
Kemikalije in zdravila	11	31	23	41	57
Industrijski izdelki, klasificirani	189	188	194	199	230
Stroji in transportna oprema	0	1	1	1	6
Različni industrijski izdelki	105	130	114	168	312
Dobrine in transakcije	1	1	0	0	0
Reeksport	242	411	763	238	250
Uvoz	1351	1551	1750	1390	1713
Hrana in žive živali	87	79	95	112	157
Tobak in pijača	9	13	10	13	13
Surovi materiali in jestvine	88	112	96	92	101
Živalska in rastlinska olja in maščobe	101	267	126	227	273
Kemikalije in zdravila	51	33	41	49	64
Industrijski izdelki, klasificirani	157	179	149	184	210
Stroji in transportna oprema	510	526	784	377	498
Različni industrijski izdelki	277	270	242	266	297
Dobrine in transakcije	69	64	70	63	97
	2	8	137	7	3

Vir: Nepal 2002 Economic Update, 2002, str. 29.

Na rast izvoza so v zadnjih letih v največji meri vplivali izvoz oblačil in preprog v Evropsko Unijo ter izvoz rastlinskega olja in lahkih potrošniških izdelkov, kot so npr. kozmetični izdelki in predelana hrana, v Indijo. Hkrati je v zadnjih letih hitro rasel tudi uvoz, v prvi vrsti uvoz potrošniških dobrin, strojev in transportne opreme, na kar je pozitivno vplivala vezanost nepalske rupije na indijsko. To je Nepal, ob postopni depreciaciji indijske rupije v zadnjih letih, omogočilo obdržati stabilen in konkurenčen menjalni tečaj.

Že v letu 2001 pa nepalsko gospodarstvo – katerega razvoj zunanje trgovine že tako zavirajo geo-politična situacija, nizka produktivnost, slaba kvaliteta proizvodov, pomanjkanje standardizacije ter nezadostno oglaševanje – beleži zaskrbljujoč padec rasti izvoza, pojasnjen s svetovno gospodarsko krizo in transportnimi stavkami v Indiji. Številke za leto 2002 so še bolj zaskrbljujoče. V prvih štirih mesecih fiskalnega leta 2002 je izvoz v dežele razen Indije padel za 35 % – leto poprej je narasel za 32 % –, medtem ko je izvoz v Indijo z 58 % rasti v prvih štirih mesecih fiskalnega leta 2001 padel na 32 % rast. Krivec za tako stanje je v prvi vrsti hud upad prodaje oblačil in preprog v Evropsko Unijo, ki je že močno škodoval nepalski industriji, saj naj bi bila v obratovanju le še ena tretjina vseh tovarn oblačil. Negativne številke tudi na uvoznem področju pa že jasno kažejo na upočasnjevanje ekonomske rasti.

Ponovni okrepitvi zunanje trgovine se tako pripisuje ključen pomen za nepalsko gospodarstvo, vendar je prihodnost negotova in odvisna od številnih faktorjev: obnovitve sporazuma z Indijo, svetovnih gospodarskih razmer in vzdrževanju konkurenčnega položaja po letu 2005, ko se izteče Multi-Fibre Agreement (MFA), s katerim se bodo iztekle izvozne kvote.

Nepalski zunanjetrgovinski tokovi so bili in so še najtesneje povezani z Indijo. Glede na strukturo izvoznih dobrin, med katerimi prevladujejo oblačila in preproge, je logično, da sta med 10 največjimi izvoznimi partnericami v fiskalnem letu 1999 le 2 azijski državi, preostale pa so, razen ZDA, same države evropskega prostora. Ravno nasproten je položaj pri uvoznih partnericah, kjer evropski prostor zastopa le Švica, sicer pa prevladujejo azijske države.

Na obeh seznamih še najbolj preseneča položaj Kitajske. Glede na njeno velikost in neposredno bližino bi bilo pričakovati Indiji podoben položaj, a je himalajsko gorovje s tibetansko planoto in njenimi slabimi transportnimi povezavami, hkrati pa tudi ne najboljšimi političnimi odnosi, prevelika ovira za trdno sodelovanje. Res pa je, da bi Kitajska ob upoštevanju pripojitve Hongkonga na seznamu uvoznih partneric zasedala 3. mesto.

Tabela 12: 10 največjih izvoznih in uvoznih partneric v fiskalnem letu 1999, podanih z odstotnimi deleži v celotnem izvozu oz. uvozu

IZVOZ			UVOZ		
Rang	Država	Delež	Rang	Država	Delež
1.	Indija	36,53	1.	Indija	35,13
2.	ZDA	26,57	2.	Singapur	10,48
3.	Nemčija	21,83	3.	Švica	8,17
4.	Bangladeš	3,62	4.	Hongkong	5,36
5.	VB	1,46	5.	Kitajska	3,93
6.	Francija	1,34	6.	ZAE	2,99
7.	Italija	1,07	7.	Japonska	2,44
8.	Avstrija	0,92	8.	Koreja	2,12
9.	Belgija	0,79	9.	Nova Zelandija	1,93
10.	Švica	0,78	10.	Malezija	1,92

Vir: Export Promotion Board, Yomari Inc., 25.06.2002.

4.3.1. Indija

Že iz najdavnjših časov je Indija najpomembnejši nepalski trgovski partner, čeprav je odstotek trgovine z njo z 90 % še pred 30-40 leti padel na današnjih dobrih 30 %. Med razlogi za suveren položaj Indije v nepalski zunanji trgovini so najpomembnejši sledeči:

- 1) Nepal z Indijo meji tako na vzhodu, kot na jugu in na zahodu, medtem ko ga na severu s Kitajsko povezuje le nekaj ozkih gorskih prelazov.
- 2) ravninska planota Terai na jugu Nepala se spaja z ogromno indijsko gangeško planoto, zato tu obstajajo odlične transportne povezave.
- 3) Indija je Nepalju najbližja država, hkrati pa tudi relativno bolj razvita in primerna za obe vlogi: kot ogromen trg za nepalske proizvode in kot dobavitelj vseh dobrin oz. surovin, ki jih Nepal potrebuje.
- 4) med državama obstaja tudi velika podobnost v religiji, kulturi, civilizaciji, ...

Tabela 13: 5 največjih izvoznih in uvoznih dobrin v trgovini z Indijo v fiskalnem letu 1999, podanih z % v celotnem izvoznem oz. uvoznem trgovanju z Indijo

IZVOZ			UVOZ		
Rang	Proizvod	Delež	Rang	Proizvod	Delež
1.	rastlinska olja	22,14	1.	vozila in rezervni deli	8,95
2.	zobna pasta	9,87	2.	zdravila	8,56
3.	jutini proizvodi	6,66	3.	tekstil	7,17
4.	toaletna mila	5,56	4.	stroji in deli	6,08
5.	poliestrov sukanec	2,83	5.	riž	5,28

Vir: Export Promotion Board, Yomari Inc., 25.06.2002.

4.3.2. Slovenija

Če o Indiji govorimo kot o najpomembnejši zunanjetrgovinski partnerici Nepala, pa o Sloveniji o čem takim niti slučajno ne moremo govoriti. Zunanja trgovina med državama je izredno majhna, na kar vpliva več dejavnikov, še posebej pa medsebojna oddaljenost in z njo povezani transportni stroški, majhnost obeh držav, velike razlike med njima, pa tudi nepoznavanje in s tem povezano slabo sodelovanje med državama.

Tabela 14: Izvoz in uvoz Nepala v in iz Slovenije v razdobju 1992-2001 v 1000 USD

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Izvoz	11	18	36	65	255	127	161	426	225	341
Uvoz	0	9	0	1	20	6	1	16	45	1
Skupaj	11	27	36	66	275	133	162	442	270	342

Vir: Interno gradivo Gospodarske zbornice Slovenije.

Še posebej nizke so vrednosti uvoza slovenskih izdelkov v Nepal, medtem ko pri vrednosti izvoza nepalskih izdelkov v Slovenijo vidimo, da je po osamosvojitvi Slovenije vrednost nekaj časa zgledno rasla, nato pa je pričela nihati. Dodati je potrebno, da so vrednosti tako nizke, da so zelo opazne že najmanjše spremembe v zunanjetrgovinskih tokovih med državama.

Pregled po skupinah izdelkov pokaže, da je Nepal v Slovenijo v letu 2001 izvažal predvsem preproge ter grodelj in zrcalovino, iz Slovenije pa je uvozil le za 730 USD opreme za telovadbo. Slednje jasno kaže eno od najplodnejših plati nepalsko-slovenskega sodelovanja, to je alpinistično sodelovanje, saj je izvoznik opreme slovenski vrhunski alpinist Davo Karničar.

Tabela 15: Izvoz Nepala v in iz Slovenije v letu 2001 v USD po skupinah proizvodov

IZVOZ			
Rang	Proizvod	Vrednost	Delež
1.	preproge	255.925	75,1
2.	grodelj in zrcalovina	73.402	21,5
3.	šali,ogrinjala,rute,...	2.077	0,6
4.	izdelki iz usnja in umet.usnja	1.854	0,5
5.	stikala, varovalke, releji, ...	822	0,2

Vir: Interno gradivo Gospodarske zbornice Slovenije.

Tabela 16: Uvoz Nepala v in iz Slovenije v letu 2001 v USD po skupinah proizvodov

UVOZ			
Rang	Proizvod	Vrednost	Delež
1.	proizvodi in oprema za telovadbo	730	100
2.	/	/	/
3.	/	/	/
4.	/	/	/
5.	/	/	/

Vir: Interno gradivo Gospodarske zbornice Slovenije.

5. REGIONALNE POVEZAVE

5.1. SAARC

O ideji regionalnega sodelovanja v južni Aziji se je pričelo razpravljati v novembru 1980. Po seriji posvetovanj so se aprila 1981 v šrilanški prestolnici Colombo prvič srečali predstavniki sedmih južno-azijskih držav, čemur je že čez nekaj mesecev sledilo novo srečanje, na katerem so dosegli dogovor o petih področjih regionalnega sodelovanja: kmetijstvu, ruralnem razvoju, telekomunikacijah, meteorologiji ter zdravstvenih in populacijskih aktivnostih. Zunanji ministri teh sedmih držav so se prvič srečali v New Delhiju avgusta 1983 in sprejeli Deklaracijo o južno-azijski regionalni kooperaciji (SARC), hkrati pa tudi formalno sprožili program sodelovanja na petih imenovanih področjih.

Naslednji korak na poti regionalnega sodelovanja velja za ključnega. 7. in 8. decembra 1985 so se v bangladeški prestolnici Dhaki zbrali predsedniki oz. vodje vlad Bangladeša, Butana, Indije, Maldivov, Nepala, Pakistana in Šrilanke, ter podpisali ustanovno listino Južno-azijskega združenja za regionalno kooperacijo (South Asian Association for Regional Cooperation; SAARC). Srečanje se je v zgodovino zapisalo kot I. vrhunsko srečanje držav SAARC.

SAARC tako zagotavlja platformo za skupno sodelovanje vseh ljudi južne Azije v duhu prijateljstva, zaupanja in razumevanja, ob čemer stremi k pospeševanju procesa ekonomskega in socialnega razvoja držav članic. Države podpisnice sporazuma so v ustanovno listino zapisale sledeče cilje, načela in splošne predpise:

Cilji:

- 1) promovirati blagostanje vseh ljudi južne Azije in izboljšati kvaliteto njihovega življenja.

- 2) pospešiti ekonomsko rast ter napredek na socialnem in kulturnem področju, hkrati pa omogočiti vsem posameznikom v regiji dostojanstveno življenje in možnost realizacije njihovega potenciala.
- 3) promovirati in okrepiti kolektivno zaupanje vase med državami članicami.
- 4) prispevati k medsebojnemu zaupanju, razumevanju in spoštovanju problemov drugih.
- 5) promovirati aktivno sodelovanje in pomoč na ekonomskem, socialnem, kulturnem, tehničnem in znanstvenem področju.
- 6) okrepiti sodelovanje s preostalimi državami v razvoju.
- 7) okrepiti medsebojno sodelovanje v mednarodnih forumih o zadevah s skupnimi interesi.
- 8) sodelovati z mednarodnimi in regionalnimi organizacijami, ki imajo podobne cilje in namene.

Načela:

- 1) sodelovanje v okviru združenja temelji na spoštovanju načel samostojne enakosti, teritorialne celovitosti, politične neodvisnosti, nevmešavanja v notranje zadeve drugih članic ter skupnih koristi.
- 2) takšno sodelovanje je dopnilo in ne nadomestilo bilateralnega ali multilateralnega sodelovanja.
- 3) takšno sodelovanje naj bo skladno z bilateralnimi in multilateralnimi obveznostmi držav članic.

Splošni predpisi:

- 1) odločitve na vseh ravneh SAARC morajo biti sprejete po načelu soglasnosti.
- 2) bilateralne in sporne zadeve naj bodo izključene iz posvetovanj Združenja.

Za Združenje najvišja oblika sodelovanja so vsakoletna **vrhunska srečanja**, na katerih se srečajo vodje vseh držav članic. Zadnje, XI. vrhunsko srečanje, se je odvijalo v začetku leta 2002 v nepalski prestolnici Kathmandu.

Najpomembnejše delovno telo je **Svet ministrov**. Zunanji ministri držav članic se srečajo dvakrat letno in so odgovorni za oblikovanje politik, ocenjevanje napredka, odločanje o novih področjih sodelovanja, uvajanje novih mehanizmov in odločanje o ostalih zadevah, pomembnih za Združenje. Naslednje, 23. srečanje Sveta ministrov, bo v Kathmanduju.

Komite sekretarjev, ki skrbi za celostno nadziranje in koordinacijo programov, odobravanje projektov in načine njihovega financiranja, ugotavljanje medsektorskih prioritet, mobilizacijo regionalnih in zunanjih virov ter prepoznavanje novih področij sodelovanja, se srečuje po potrebi, sestavljajo pa ga zunanji sekretarji držav članic. Komiteju sekretarjev, ki za posamezne projekte lahko ustanavlja *Akcijske komiteje*, in katerega naslednje, 27., srečanje bo v Kathmanduju, asistira *Komite za načrtovanje*, sestavljen iz pomembnejših vladnih uradnikov držav članic. Pod nadzorom Komiteja sekretarjev deluje tudi 5 specializiranih regionalnih centrov: *Kmetijsko-informacijski*

center (SAIC), Tuberkulozni center (STC), Dokumentacijski center (SDC), Center za meteorološke raziskave (SMRC) in Center za razvoj človeških virov (SHRDC).

Tehnični komiteji služijo kot podpora programom na posamičnih področjih. Trenutno podpirajo 7 področij. Delo na posamičnih problematičnih področjih, kot so npr. pravice otrok, ženska vprašanja, revščina, turizem itn., dopolnjujejo **posebna ministrska srečanja**.

Vloga Nepala v združenju SAARC je že od samega začetka zelo aktivna.

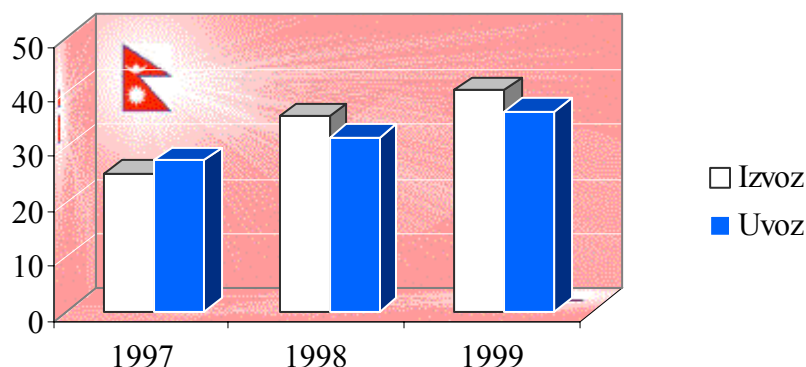
5.2. SAPTA in SAFTA

Države podpisnice združenja SAARC so se zavedale, da bi pospešitev trgovine lahko zelo pozitivno vplivala na razvoj njihovih narodnih gospodarstev, da bi s povečanim investiranjem in proizvodnjo lahko dosegli večje zaposlitvene možnosti in posledično boljši standard življenja. Z majhnim deležem medregionalne trgovine v celotni trgovini južne Azije v mislih so prepoznali potrebo po oblikovanju in udejanjanju regionalno-prednostnega trgovskega sporazuma, ki bi okrepil medregionalno ekonomsko sodelovanje, s tem pa tudi rast narodnih gospodarstev.

Na VI. vrhunskem srečanju v Colombu leta 1991 so se vodje držav zavezali k liberalizaciji trgovine v regiji na postopen način, ki bi omogočal enakopravno razdelitev koristi povečanja trgovine med vse članice. Dogovor je bil pod imenom SAARC Preferential Trading Agreement (**SAPTA**) podpisan na VII. vrhunskem srečanju leta 1993 v Dhaki.

Pod okriljem SAPTE so bile dosedaj izvedene tri runde trgovinskih pogajanj, ki so pokrile čez 5.000 dobrin, medtem ko storitve v njej niso zajete. Vsaka naslednja runda je prispevala k večji pokritosti z različnimi proizvodi in povečanju carinskih ugodnosti.

Slika 5: Delež izvoza in uvoza v dežele SAARC v celotnem izvozu in uvozu Nepala v letih 1997-1999 (v %)

Vir: Export Promotion Board, Yomari Inc., 25.06.2002.

V primeru Nepala to konkretno pomeni, da sta tako delež izvoza kot delež uvoza v dežele SAARC v celotnem izvozu oz. uvozu dežele v letih 1997-1999 opazno narasla. Pozitiven učinek sporazuma SAPTA na nepalsko zunanjo trgovino ne skazi niti opomba, da več kot 90 % zunanjetrgovinskih poslov z deželami SAARC odpade zgolj na Indijo, s katero ima Nepal sicer sklenjene številne trgovinske sporazume.

Z asimetričnim razvojem regije ter potrebo po realnih in dosegljivih ciljih v mislih, je na X. vrhunskem srečanju v Colombu leta 1998 padla odločitev o ustanovitvi posebnega Komiteja strokovnjakov, ki bo oblikoval obsežen osnutek sporazuma za ustanovitev območja proste trgovine v regiji (South Asia Free Trade Area; SAFTA). Komite je bil ustanovljen, osnutek pa je trenutno še v obdelavi (prvi rok je bil konec leta 2001), ob čemer je potrebno vedeti, da je bilo na XI. vrhunskem srečanju v začetku leta 2002 sklenjeno, da mora biti sporazum o SAFTA pripravljen na podpis s koncem istega leta.

Dejanska prihodnost SAFTA, v katero vse sodelujoče države polagajo velika upanja, pa je bilo rečeno negotova. Poleg očitane nepripravljenosti celotne regije na tako hiter skupen razvoj, ki se je pričel šele pred dobrimi petnajstimi leti, kritiki opozarjajo predvsem na odnose med Indijo in Pakistanom, ki so bili v času prvih pobud za sporazum leta 1998 zelo dobri, dandanes pa so na meji vojne.

SKLEP

Nepal je brez dvoma čudovita dežela s pestro zgodovino in neverjetnimi geografskimi danostmi, zato je prava tragedija, da za svoje prebivalce predstavlja vse prej kot raj na zemlji.

Za podajanje takšne ugotovitve obisk podhimalajskega bisera niti ni nujno potreben (čeprav nepalski turistični delavci ne bi imeli nič proti!), zadostoval bo že pregled določenih družbenoekonomskih kazalcev. Ključni makroekonomski kazalci sicer mestoma izkazujejo up zbujujoče stanje, a jih ob znani preteklosti in nezanesljivi statistiki ne gre jemati za suho zlato. O dejanski situaciji v državi precej več povedo kazalci gospodarske razvitosti, še najbolj zgovoren je bruto domači proizvod na prebivalca, ki Nepal uvršča na 12. mesto najmanj razvitih držav, v družbo najrevnejših afriških držav. Ostali izbrani kazalci žalostno sliko le še dopolnjujejo, obenem pa pokažejo še na drugo plat problema: da znotraj države obstajajo ogromne razlike, predvsem med urbanim in ruralnim okoljem, zaradi katerih človek nekako razume boj maoističnih upornikov za enakopravno komunistično (le da je ta koncept drugod že preživet) državo; da v določenih odročnih predelih povprečna življenjska doba ob rojstvu znaša pičlih 40 let; da je stopnja nepismenosti žensk nad 15 leti na prelomu tisočletja enaka 78 %, ...

Ob vsem tem nikakor ne preseneča dejstvo, da si štiri petine prebivalstva kruh služi, pravzaprav prideluje, v kmetijstvu – sicer le za lastne potrebe in po večinoma tradicionalnih metodah, a so vsaj uradne stopnje brezposelnosti relativno nizke. Ob slabo razviti industriji se oblasti zavedajo geografskih danosti in s tem povezanih turističnih možnosti, vendar v Nepalju vedno obstaja še dodaten 'vendar' – v primeru turizma se na prvo mesto ovirajočih dejavnikov pospešeno prebija politična nestabilnost, poganjana z bojem maoističnih upornikov, pogostimi menjavami vlad in tudi pobjem kraljevske družine.

Tako monetarni kot fiskalni sektor sta pravi razvoj doživela šele z vzpostavitvijo demokracije leta 1990, zaradi številnih otroških bolezni pa sta v zadnjem letu postala predmet obsežnega reformnega programa, ki zaenkrat sicer še ne daje pričakovanih rezultatov, a vsaj kaže na voljo do sprememb, česar je dosedaj gotovo primanjkovalo. Odsotnost tega dejavnika je bila še posebej vidna v izvajanju petletnih razvojnih planov, narejenih manj za vizijo lastnega razvoja kot za pridobivanje tujega kapitala, s katerim so vlade ohranjale oblast.

Z vzpostavitvijo demokracije se je Nepal aktivneje vključil tudi v mednarodno trgovino, katere obseg konstantno raste, hkrati pa raste tudi obseg trgovinskega primanjkljaja, saj je uvoz tradicionalno precej večji od izvoza. Na zunanjetrgovinsko bilanco v daleč največji meri vpliva trgovina z Indijo, kar nujno kliče k diverzifikaciji zunanje trgovine, saj je Nepal v trenutnem stanju prepuščen na milost in nemilost Indije. Za razliko od Indije se

lahko Nepal pohvali s pozitivno trgovinsko bilanco v poslovanju s Slovenijo, a je obseg poslov tako majhen, da skoraj ni vreden omembe.

Neprimerno bolj pomembno je nepalsko sodelovanje v regionalnem združenju SAARC, v katerem se 7 držav južne Azije skupaj bojuje proti vsakodnevnim težavam, poseben poudarek pa je ravno na ekonomskem sodelovanju. Vrhunec tega sodelovanja bo ustanovitev prostotrgovinskega območja, poimenovanega SAFTA, na območju držav članic SAARC. Priložnosti, ki jih bo nudil prehod na višjo stopnjo zunanjetrgovinskega poslovanja, pa Nepal nikakor noče in ne sme zamuditi.

Tako ali drugače, čudežne formule za ekspresen razvoj ni, razveseljuje pa dejstvo, da se je Nepal leta 1990 osvobodil okov, ki so stoletja v največji meri zavirali razvoj. S pojavom volje do sprememb pa tudi ni dvoma, da se bodo pozitivne spremembe slejkoprej morale poznati.

LITERATURA

1. Asian Development Outlook 2002. Manila: Asian Development Bank, 2002. 81 str.
2. Nepal – Recent Economic Developments. Kathmandu: IMF, 2000. 81 str.
3. Nepal – Recent Economic Developments. Kathmandu: IMF, 2001. 75 str.
4. Nepal 2000 Economic Update. Kathmandu: World Bank, 2000. 22 str.
5. Nepal 2002 Economic Update. Kathmandu: World Bank, 2002. 53 str.
6. Nepal Human Development Report 2001. Kathmandu: United Nations Development Programme, 2002. 154 str.
7. Pamber Robert J.: Survey reckons unemployment rate at 5 %. The Rising Nepal, Kathmandu, 28.1.2000, str. 3.
8. Panday Devendra Raj: Nepal's Failed Development. Kathmandu: Nepal South Asia Centre, 1999. 432 str.
9. Poverty in Nepal At the Turn of the Twenty-First Century. Kathmandu: World Bank, 1998. 14 str.
10. Shrestha Ananda, Dahal Nav Raj: Economic Development and the Vision of Social Justice. Kathmandu: Nepal Foundation for Advanced Studies, 2000. 63 str.
11. Shrestha Sharan Hari: Economic Geography of Nepal. Kathmandu: Educational Enterprises Pvt. Ltd., 1998. 250 str.
12. Senjur Marjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. 2. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 502 str.
13. Tueting Ludmilla: Nepal. Ostfildern (D): Mairs Geographischer Verlag, 1993. 96 str.
14. World Development Report 1995: Workers in an integrating world. New York: Oxford University Press, 1995. 251 str.
15. World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty. Oxford: Oxford University Press, 2000. 335 str.

VIRI

1. 1UpInfo > Country Studies for Nepal. [URL: www.1upinfo.com/country-guide-study/nepal/index.html], 1UpInfo, 27.06.2002.
2. CIA – The World Factbook. [URL: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/np.html>], CIA, 18.06.2002.
3. Country Reports – Nepal. [URL: www.socwatch.org.uy], Social Watch, 13.06.2002.
4. Export Promotion Board. [URL: www.yomari.com/epb/], Yomari Inc., 25.06.2002.
5. Foreign Aid in Nepal. [URL: www.panasia.org.sg/nepalnet/economics/foreign_aid.htm], NepalNet, 20.06.2002.
6. Interno gradivo Gospodarske zbornice Slovenije, 2002.
7. Khanal D.R.: Relevance of the 10th Plan. New Business Age. Katmandu, april 2002.
8. Nepal. [URL: www.sasnet.lu.se/nepalf.html], Swedish South Asian Studies Network, 26.06.2002.
9. Nepal – Foreign Investment Opportunities. [URL: www.catmando.com/gov/industry/fipd/fipd.htm], Ministry of Industry, 25.06.2002.
10. Nepal – Stability at Last?. [URL: www.csis.org/saprog/sam10.html], South Asia Monitor, 06.01.1999.
11. Nepal Labour. [URL: www.labournepal.org/main.html], Genereral Federation of Nepalese Trade Unions, 01.07.2002.
12. Nepal Privatisation Cell. [URL: www.privat.gov.np], Ministry of Finance, 03.07.2002.
13. Nepal Rastra Bank Homepage. [URL: www.nrb.org.np], Nepal Rastra Bank, 12.07.2002.
14. SAARC secretariat home page. [URL: www.saarc-sec.org], SAARC, 15.07.2002.